
Vysoká škola ekonomická v Praze

Diplomová práce

2008

Martin Krajhanzl

Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta podnikohospodářská
Hlavní specializace: Podniková ekonomika a management

Název diplomové práce:

Alternativní ukazatele vývoje hospodářství

Vypracoval: Martin Krajhanzl

Vedoucí diplomové práce: doc. Ing. Pavel Sirůček, Ph.D.

P r o h l á š e n í

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma
„Alternativní ukazatele vývoje hospodářství“
jsem vypracoval samostatně.
Použitou literaturu a podkladové materiály
uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Praze dne 15. května 2008

Podpis

Úvod	5
1 Hrubý domácí produkt (HDP)	7
1.1 Představení	7
1.2 Metody měření HDP	8
1.2.1 Výrobní metoda	8
1.2.2 Výdajová metoda	9
1.2.3 Důchodová metoda	9
1.3 Vznik (v souvislostech)	10
1.4 Význam ukazatelů národního účetnictví	12
1.5 Svět podle HDP	14
2 Ekonomický růst	19
2.1 Faktory ovlivňující politická rozhodnutí	19
2.2 Analytický pohled na HDP	21
2.3 Kam nás vede standardní ekonomický růst?	25
2.4 Zamyšlení nad cílem vývoje (růstu)	27
3 Štěstí	29
3.1 Štěstí z pohledu jednotlivce	29
3.2 Štěstí z pohledu společnosti	33
3.3 Dva efekty – navyknutí si a soupeření	36
3.4 Ekonomie štěstí (Happiness economics)	41
4 Přehled alternativních indikátorů beroucích v úvahu kvalitu života	43
4.1 Genuine progress indicator (GPI)	43
4.2 Happy Planet Index (HPI)	47
4.3 Happy Life Years	49
4.4 Gross National Happiness (GNH)	50
4.5 Další měřítka blahobytu	51
5 Rozšíření povědomí alternativních ukazatelů založených na štěstí	53
5.1 Proč potřebujeme alternativní ukazatele HDP?	53
5.2 Co je vyčítáno alternativním ukazatelům?	53
5.3 Spouštěcí okamžik	54
5.4 Politická podpora alternativním ukazatelům vycházejícím ze zkoumání štěstí ve společnosti	55
5.5 Vlastnosti alternativního ukazatele budoucnosti, založeného na konceptu štěstí	56
5.6 Srovnání	57
6 Závěr	59
Literatura	61

Úvod

V průběhu svého vysokoškolského studia jsem se s oblibou zabýval hledáním smyslu věcí, s kterými jsem se v životě setkával. Ať už jde o setkávání lidí a jejich roli v mém životě či o činnosti, kterým jsem se věnoval. Často jsem si kladl otázku: „Proč? Jaký to má smysl?“

Proč si vlastně člověk pokládá podobné otázky? Co jimi sleduje? Myslím si, že tyto otázky člověku pomáhají chápat smysl svého konání, smysl svého bytí. Pokud člověk tento smysl najde, tak to výrazně napomáhá k pocitu osobního štěstí a naplněnosti.

Proč předkládám takováto zamyšlení hned v úvodu? Protože následující stránky budou tak trochu o hledání smyslu vývoje společnosti. Dovolím si tvrdit, že tento smysl se nalézá v pocitu naplnění a spokojenosti, jinými slovy v pocitu štěstí.

Rozhodl jsem se psát o alternativních ukazatelích vývoje hospodářství. Slovem alternativa zde vyjadřuji vztah k současným nejpoužívanějším ukazatelům národního účetnictví. Za jejich reprezentanta jsem pro tuto diplomovou práci zvolil ten nejpoužívanější, neboli ukazatel Hrubého domácího produktu (HDP). Nemám však v úmyslu podrobnou analýzu metodik, jakými se počítá - to by vystačilo na samostatnou diplomovou práci, a to není hlavním předmětem zkoumání této diplomové práce. Obávám se také, že kdyby se člověk pustil do podrobného zkoumání metodik výpočtu HDP, nebyl by pak schopný „pro samý strom vidět les“, jinými slovy nebyl by schopný již tak pozorně vnímat skutečnosti v souvislostech. Co tím konkrétně myslím, věřím, že pochopíte po přečtení této práce.

První kapitolu věnuji ukazateli HDP. Po jeho krátkém představení, uvedu všechny tři metody, kterými se v současnosti počítá. Tím však tato kapitola nekončí. Rozhodl jsem se vyzkoumat situaci, která přispěla ke vzniku HDP a k jeho dalšímu rozšíření. A v posledním části kapitoly ukážu jednu ze silných stránek tohoto ukazatele – jeho rozšířenost. Ukážu totiž současný svět z perspektivy HDP, a to nejen v agregované podobě, čili za celé regiony, ale také v přepočtu per capita, neboli na jednoho obyvatele. Ve druhé kapitole se zamyslím nad ekonomickým růstem. Nad tím, co znamená, jak se projevuje a kam nás vede. Třetí kapitolu věnuji štěstí, neboli tomu, co ho vyvolává. Naznačím, co vytváří štěstí jednotlivce a jak se poté projevuje ve společnosti. Zmíním také dva důležité efekty, vážící se ke štěstí jednotlivce – navyknutí si a soupeřivost. V posledním podkapitole alespoň stručně uvedu ekonomii štěstí (Happiness economics). Ve čtvrté kapitole uvedu příklady indexů, které berou v úvahu komplexnější pohled na vývoj, než HDP. Jelikož jich je velice mnoho, rozhodl jsem se vybrat ty, které nějakým způsobem souvisí s úrovní štěstí ve společnosti a jsou v širším povědomí.

V páté kapitole se zamyslím nad otázkami, které je třeba zodpovědět dříve, než budeme moci uvažovat o širší implementaci alternativních ukazatelů.

Touto diplomovou prací chci odpovědět na otázky, zda má smysl počítat ukazatele založené na štěstí a zda dozrála doba, pro jejich širší aplikaci a veřejné uznání.

Celkově mám v úmyslu nepsat tuto práci jen z čistě pohledu ekonomie jako vědy. Chci totiž do diskuse přispět i pohledem z oboru, který je mou hlavní specializací studia na Vysoké škole ekonomické v Praze. Jinými slovy chci se na otázku alternativních ukazatelů hospodářství podívat z manažerského pohledu a to zvláště v páté kapitole. Věřím, že spolupráce managementu a ekonomie povede k závěrům, ke kterým by tyto vědy samy o sobě nedošly.

1 Hrubý domácí produkt (HDP)

V této kapitole jsem se rozhodl popsat jeden ze základních agregátních ukazatelů národního účetnictví – hrubý domácí produkt (HDP). Vybral jsem ho proto, protože HDP je široce používaný ukazatel, který má za sebou již více jak půlstoletí existence a během té doby se stal široce uznávaným.

1.1 Představení

Hrubý domácí produkt je hodnota finálních výrobků a služeb, které byly během stanoveného časového období v určité zemi (jejími rezidenty) nově vyprodukovány a také statisticky zachyceny. Je to ukazatel používaný pro svou vypovídající schopnost o stavu celého hospodářství.

HDP se počítá buď jako **nominální HDP** – měří hodnotu výstupu ekonomiky v cenách období, kdy byl daný výstup vytvořen, nebo jako **reálný HDP** – měří výstup daného období v cenách zvoleného základního roku. Toto rozdělení nám umožňuje sledovat vývoj cenových změn, které lze vyjádřit dělením – do čitatele umístíme nominální HDP a do jmenovatele reálný HDP. Výsledek je tzv. implicitní deflátor HDP, což je nejsouhrnnější cenový index.

Při vyjadřování vyspělosti té které země se vyjadřuje HDP v přepočtu na jednoho obyvatele (per capita). Chceme-li srovnávat HDP více zemí, používá se k tomu převodu na mezinárodně srovnatelnou jednotku, kterou nejčastěji bývá parita kupní síly (PPP neboli purchasing power parity). To jsou vypočítané směnné kurzy eliminující rozdíly cenových úrovní mezi zeměmi.

HDP je světově nejrozšířenější ukazatel hospodářské vývoje, často využívaný jako ukazatel blahobytu. Je na něj odkazováno jak politiky, tak finančníky. Slouží jako kritérium pro získání dotací mezinárodních institucí, jako Evropská unie, Organizace Spojených národů, Mezinárodní měnový fond a Světová banka. Je také hlavním indikátorem pro předpovědi finančních trhů a bank. Hraje ústřední roli v politických debatách a slouží pro mezinárodní srovnávání zemí.

1.2 Metody měření HDP

HDP lze měřit třemi způsoby. Každá z metod představuje jiný pohled na stejnou věc: buď se sčítají příjmy, které jsou základem oběhu (důchodová metoda), nebo výdaje, které v podstatě odrážejí příjmy (výdajová metoda) či přidanou hodnotu výrobků, které byly za dané období vyrobeny (výrobní metoda). U čeho chybí finanční transakce, to v HDP nenajdeme. Stejně tak tam nenajdeme ilegální produkci.

1.2.1 Výrobní metoda

Výrobní metoda vyjádření HDP je založena na výpočtu produkce a mezipotřeby odvětví v národní ekonomice. Hrubá přidaná hodnota je rozdíl mezi produkcí a mezipotřebou. HDP v kupních cenách je vypočítán jako součet hrubé přidané hodnoty všech odvětví, k němuž jsou připočítávány daně z produktů a od něhož jsou odečítány dotace na produkty.

Produkce výrobků a služeb představuje hodnotu zboží a služeb, které jsou výsledkem produkčních činností rezidentských jednotek v daném období na území dané ekonomiky. Tvoří ji tržní produkce (v základních cenách), netržní produkce rozdělená na produkci pro vlastní konečné užití (v základních cenách) a ostatní netržní produkci (oceněnou na základě nákladů).

Mezipotřeba představuje hodnotu zboží a služeb spotřebovaných v průběhu příslušného období rezidentskými producenty v procesu výroby jiného zboží a služeb (s výjimkou fixních aktiv).¹

tabulka 1: Výrobní metoda výpočtu HDP

Výrobní metoda	
	Produkce
	- Mezipotřeba (včetně FISIM)
	Hrubá přidaná hodnota
	+ Daně z produktů
	- Dotace na produkty
	- FISIM
	Hrubý domácí produkt

FISIM znamená financial intermedation services indirectly measured, neboli finanční zprostředkovatelské služby nepřímo měřené

¹ Kadeřábková, Žďárek (2006)

1.2.2 Výdajová metoda

Výdajová metoda vyjádření HDP je založena na odhadech složek poptávky. Výdaje na konečnou spotřebu a hrubá tvorba kapitálu tvoří domácí poptávku a její součet s vývozy zboží a služeb konečnou poptávku.

Výdaje na konečnou spotřebu představují výdaje sektoru domácností, vlády a neziskových institucí sloužících domácnostem na konečnou spotřebu. Podniky nemají výdaje na konečnou spotřebu. Jejich nákupy výrobků a služeb používaných domácnostmi pro konečnou spotřebu jsou buď použity pro mezispotřebu, či poskytovány zaměstnancům jako součást naturálních náhrad zaměstnancům, tj. jako důchod spotřebovaný domácnostmi. Pojetí konečné spotřeby je dvojitý – vedle výdajů na konečnou spotřebu je rozlišována skutečná konečná spotřeba. První pojetí ukazuje na výdaje sektoru na spotřebu výrobků a služeb, druhé pojetí ukazuje, kdo výrobky a služby pro účely spotřeby získal bez ohledu na jejich financování.²

tabulka 2: Výdajová metoda výpočtu HDP

Výdajová metoda	
Výdaje na konečnou spotřebu	
+ Hrubá tvorba kapitálu	
	= Domácí poptávka
+ Vývozy zboží a služeb	
	= Konečná poptávka
- Dovozy zboží a služeb	
Hrubý domácí produkt	

1.2.3 Důchodová metoda

Důchodová metoda vyjadřuje HDP z odhadů složek přidané hodnoty odvětví, tj. sčítá důchody, které vznikají při výrobě, a zachycuje jejich (prvotní) rozdělení mezi výrobní faktory a vládu.

Náhrady zaměstnancům (v hotovosti i naturální) zahrnují mzdy a platy a sociální příspěvky zaměstnavatelů. Provozní přebytek zahrnuje zejména zisky podnikatelských subjektů (upravené o zisk z držby zásob), úroky a jiné důchody z vlastnictví kapitálu (tj. majetkové a podnikatelské důchody). Smíšený důchod zahrnuje důchody z podnikání (zisk) drobných podnikatelů a důchod z jejich pracovní činnosti (mzdy) pro vlastní podnik. Daně z výroby a dovozu zahrnují daně z produktů, tj. typu daně z přidané hodnoty (DPH),

² Kadeřábková, Žďárek (2006)

daně z dovozu a dovozního cla, ostatní daně z produktů a ostatní daně z výroby (např. daně z nemovitostí a z pozemků, silniční daň, regulační odvody apod.) Dotace jsou rozděleny na dotace na produkty a ostatní dotace na výrobu.³

tabulka 3: Důchodová metoda výpočtu HDP

Důchodová metoda	
	Náhrady zaměstnancům
	+ Hrubý provozní přebytek a smíšený důchod
	+ Daně z výroby a dovozu
	- Dotace na produkty a ostatní dotace na výrobu
	- FISIM
Hrubý domácí produkt	

1.3 Vznik (v souvislostech)

Myslím si, že tak významná věc, jako vytvoření ukazatele HDP, vyžadovalo takovou historickou situaci, která vyvolala potřebu vytvořit tento ukazatel ekonomického vývoje. Velice mě však překvapilo, že i když je internet plný odkazů na HDP (zde myslím jeho anglickou zkratku GDP), konkrétně 37 200 000 odkazů při použití www.google.com, je těžkým oříškem odpovědět na následující otázky:

1. Kdy HDP vzniklo a kdo je jeho tvůrcem?
2. Co vyvolalo potřebu vzniku HDP?
3. K čemu byl HDP prvotně určen? Co měl vyjadřovat?

Po delším zkoumání jsem se dobral k odpovědím na výše dané otázky:

Kdy HDP vzniklo a kdo je jeho tvůrcem?

Za myšlenkového otce HDP je považován Simon Kuznets a jeho tým, který ve své práci *National Income and Its Composition, 1919-1938*, představil prvotní koncept HNP, z kterého lze odvodit HDP.

Co vyvolalo potřebu vzniku HDP?

Dvacátá léta 20. století byla ve Spojených státech ve znamení silného hospodářského růstu vedeného především automobilovým průmyslem. Hospodářství vytvářelo nová pracovní místa, vyšší příjmy a američtí spotřebitelé měli více a více volného času. V okamžiku, kdy se

³ Kadeřábková, Žďárek (2006)

takto všeobecně dařilo, nebyla potřeba měřit, jak si hospodářství vede. Nebyla vyvolaná potřeba přesvědčovat širokou veřejnost statistickými údaji, které by jí dokazovaly, že se mají lépe. Lidem se totiž tehdy opravdu dařilo finančně lépe a čísla k tomu nepotřebovali znát.

„Zlomem v do té doby odděleném vývoji statistiky a ekonomické teorie byla léta světové hospodářské krize a po ní následující druhá světová válka. Hloubka krize a obtížnost jejího řešení reálně prokázaly nutnost existence modelu národního hospodářství schopného zachytit výsledky hospodářské činnosti a ukázat na slabá místa, např. na problémy ekonomické rovnováhy a stability.“⁴

Zatímco při krizi předcházejícímu hospodářskému růstu veřejnost a tudíž ani politiky nezajímalo, jak si vede národní hospodářství, krize tuto situaci změnila. Nejdříve prezident Hoover a poté i prezident Roosevelt chtěli bojovat s důsledky Velké hospodářské krize. K tomu potřebovali zjistit, v jakém stavu se hospodářství skutečně nachází. To lze jen těžko vyčíst z dat, které byly v té době k dispozici – akciové indexy, míra obsazenosti nákladních aut a nekompletní ukazatele průmyslové výroby. To vyvolalo akci amerického Kongresu, který usiloval o odpověď na otázku, zda existuje způsob, jak zjistit průběh Velké hospodářské krize a její dopad na hospodářství.

Na to zareagovalo americké ministerstvo obchodu a pověřilo Simona Kuznetse z National Bureau of Economic Research, aby vyvinul sadu ukazatelů národního účetnictví. Profesor Kuznets spolu s malou skupinou spolupracovníků tento úkol splnil a výsledek práce prezentoval ve zprávě určené americkému Kongresu v roce 1937 ve výzkumné zprávě pojmenované *National Income, 1929-35*.

Začátkem roku 1942 byly představeny roční odhady HNP, aby doplnily odhady národního důchodu pro podporu plánování v období Druhé světové války, a je to uváděno jako nedoceněná konkurenční výhoda proti nacistickému Německu – Hitlerovi podobný nástroj pro plánování chyběl.

Během dalších let a desetiletí byly ukazatelé národního účetnictví dále rozvíjeny, aby poskytovali čtvrtletní odhady HDP a měsíční odhady osobních příjmů a výdajů, regionálních účtů, průmyslových účtů a rozvinutých se mezinárodních účtů. Během posledního desetiletí byly účty dále modernizovány pomocí měřítek reálné produkce a cen, které odrážely současné výdajové vzorce; s přihlédnutím ke kvalitě upravené ceny pro high-tech zboží; a také investice do počítačového software a nová měřítka pro výpočty výkonu bank, která si poradila i s novými technologiemi: bankovní automaty, elektronické peněžní převody a jiné.

⁴ HRONOVÁ, Stanislava, HINDLS, Richard. *Národní účetnictví koncept a analýzy*. 2000 str. 5.

K čemu byl HDP určen? Co měl vyjadřovat?

HNP, z kterého HDP vychází, byl ukazatel určený pro pochopení hloubky Velké hospodářské krize ve Spojených státech amerických na přelomu dvacátých a třicátých let 20. století a jako nástroj pro obnovení hospodářského růstu pomocí státních zásahů. Avšak to byl první impuls a v současnosti se HDP počítá podle odlišné metodiky, než na počátku. Důvod je zřejmý – tento ukazatel vznikl pro potřeby své doby, a proto jí byl také ovlivněn.

Třicátá léta dvacátého století byla ve znamení narůstajícího geopolitického napětí: konflikt mezi Japonskem a Čínou, španělská občanská válka, postupný vzestup nacismu a fašismu v Evropě, apod. Po hospodářské krizi, která zasáhla celý tehdejší kapitalistický svět, vládla v mnoha zemích chudoba a míra nezaměstnanosti dosahovala neobvykle vysokých čísel. To vše mělo jistě vliv na utváření nového ukazatele.

Z roku 1934 z první zprávy americkému Kongresu pochází myšlenka Simona Kuznetse, že prosperita národa lze stěží odvozovat od ukazatele národního důchodu.⁵ Kuznets pomohl americkému ministerstvu obchodu standardizovat výpočet HNP. Avšak ve čtyřicátých letech skončil svou práci pro ministerstvo obchodu. Důvodem byl Kuznetsův nesouhlas používat HNP jako ukazatel blahobytu. HNP během války pomohlo vládě Spojených států amerických optimálně přidělovat zdroje mezi válečné potřeby a zbytek domácí ekonomiky. V podstatě by se dalo říci, že HNP je svým charakterem mobilizační ukazatel pro období války.

Z roku 1962 pochází další zaznamenaná myšlenka tohoto držitele Nobelovy ceny za ekonomii v roce 1971: *"Distinctions must be kept in mind between quantity and quality of growth, between costs and returns, and between the short and long run. Goals for more growth should specify more growth of what and for what."*⁶

Překlad: Je třeba pamatovat na odlišení kvality od kvantity růstu, nákladů od výnosů, krátkého od dlouhého období. Cíle pro další růst by měly určit další růst čeho, pro co.

1.4 Význam ukazatelů národního účetnictví

Příspěvek ukazatelů národního účetnictví ke stabilitě a ekonomickému růstu zajímavě shrnuli ve své knize pánové Paul Samuelson a William Nordhaus v 15. vydání světoznámé knihy *Ekonomie*:

⁵ Kuznets (1934). "National Income, 1929-1932"

⁶ Kuznets (1962). "How To Judge Quality"

Much like a satellite in space can survey the weather across an entire continent so can the GDP give an overall picture of the state of the economy. It enables the President, Congress, and the Federal Reserve to judge whether the economy is contracting or expanding, whether the economy needs a boost or should be reined in a bit, and whether a severe recession or inflation threatens.

Without measures of economic aggregates like GDP, policymakers would be adrift in a sea of unorganized data. The GDP and related data are like beacons that help policymakers steer the economy toward the key economic objectives.

Překlad: Stejně tak jako satelity ve vesmíru mohou prozkoumávat klima napříč celým kontinentem, může HDP poskytnout celkový obraz národního hospodářství. Umožňuje prezidentovi, Kongresu i Centrální bance (FED) usuzovat na to, zda ekonomika klesá či roste, zda ekonomika potřebuje povzbuzení či spíše držet na uzdě a zda hrozí silná recese nebo inflace.

Bez ukazatelů jako je HDP, by politici byli bezmocní v moři nepřehledných dat. HDP a s ním související data jsou jako majáky, které pomáhají politickým činitelům řídit ekonomiku směrem ke klíčovým cílům.

Národní účetnictví se stalo základem moderní makroekonomické analýzy umožňující politickým činitelům, ekonomům a manažerům firem analyzovat důsledky změny daní, ropných a jiných šoků, monetární politiky jak na hospodářství jako celek, tak i na jednotlivé složky konečné spotřeby, příjmů, odvětví a regionů.

Národní účetnictví v kombinaci s lépe informovanými politiky a institucemi přispělo k omezení krutosti ekonomických cyklů a po Druhé světové válce následujícímu silnému ekonomickému růstu. Před Druhou světovou válkou byly ekonomické cykly více extrémní a častější. Mezi lety 1854 a 1945 bylo šest hospodářských krizí, které v průměru trvaly téměř tři roky. Když vezmeme v úvahu jak hospodářské krize, tak ekonomické poklesy, trval průměrný pokles v tomtéž období dvacet jedna měsíců, průměrně jednou za čtyři roky. Po Druhé světové válce byla průměrná délka poklesu zkrácena na polovinu na jedenáct měsíců, průměrně jednou za pět let.

Období následující po Druhé světové válce je obdobím nebývalého ekonomického růstu Spojených států amerických. Reálné HDP na obyvatele se za toto období více jak zdvojnásobilo.

Hromadné výběry úspor z bank, finanční panika a periodicky se vracející ekonomické krize před Druhou světovou válkou jsou ve Spojených státech amerických již téměř

zapomenuty. Ekonomické cykly úplně nevymizely, ale jejich krutost byla omezena. Tento poválečný hospodářský úspěch byl založen na více stabilním ekonomickém prostředí, než byly dříve, což významně souvisí na aktuálních, obsáhlých a přesných datech o hospodářství, které poskytlo národní účetnictví.

1.5 Svět podle HDP

Následující tabulka uvádí pořadí patnácti největších ekonomik světa podle nominálního HDP přepočítaného z národních měn na americké dolary. Díky výraznému posilování eura proti americkému dolaru v posledních měsících, se největší světovou hospodářskou velmocí staly země Evropské unie (pokud se jejich ekonomiky sečtou dohromady). Je také zajímavé sledovat, že BRIC ekonomiky – neboli Brazílie, Rusko, Indie a Čína – se i podle nominálního HDP umístily mezi patnácti největšími.

2007 List by the International Monetary Fund

Rank	Country	GDP (millions of USD)
—	 World	54,311,608
—	 European Union	16,830,100
1	 United States	13,843,825
2	 Japan	4,383,762
3	 Germany	3,322,147
4	 China	3,250,827
5	 United Kingdom	2,772,570
6	 France	2,560,255
7	 Italy	2,104,666
8	 Spain	1,438,959
9	 Canada	1,432,140
10	 Brazil	1,313,590
11	 Russia	1,289,582
12	 India	1,098,945
13	 South Korea	957,053
14	 Australia	908,826
15	 Mexico	893,365

tabulka 4: Pořadí největších ekonomik světa podle nominálního HDP⁷

Jelikož však do srovnávání jednotlivých zemí podle HDP výrazným způsobem zasahuje rozdílná úroveň cenových úrovní, používá se ke srovnání HDP podle parity kupní síly (PPP, purchasing power parity). Jedná se o uměle vytvořené směnné kurzy, které jsou současně měnovými převodními jednotkami (z jednotlivých národních měn na měnu společnou) a cenovými deflátoři (z jednotlivých národních cenových úrovní na jednu

⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_%28nominal%29

společnou). Po provedení úpravy nominálního HDP přes PPP získáme úroveň HDP, která je na rozdíl od nominálního HDP již mezinárodně srovnatelná, protože je HDP vyjádřeno nejen ve stejné měně, ale i ve stejných cenách.

Za zmínku jistě stojí fakt, že po přepočítání HDP podle parity kupní síly se před Německo již dostává Čína a Indie. U Indie se jedná dokonce o vzrůst o osm příček, o čtyři si polepšuje Rusko a o tři Mexiko.

tabulka 5: Pořadí největších ekonomik světa podle HDP (PPP)⁸

List by the **International Monetary Fund** (2007)

Rank	Country	GDP (PPP) \$MM
—	 World	64,903,263
—	 European Union	14,712,369
1	 United States	13,843,825
2	 People's Republic of China	6,991,036 ¹
3	 Japan	4,289,809
4	 India	2,988,867
5	 Germany	2,809,693
6	 United Kingdom	2,137,421
7	 Russia	2,087,815
8	 France	2,046,899
9	 Brazil	1,835,642
10	 Italy	1,786,429
11	 Spain	1,351,608
12	 Mexico	1,346,009
13	 Canada	1,265,838
14	 South Korea	1,200,879
15	 Turkey	887,964

- Note 1: Figure for Mainland China; excludes the two special administrative regions, namely Hong Kong and Macau.

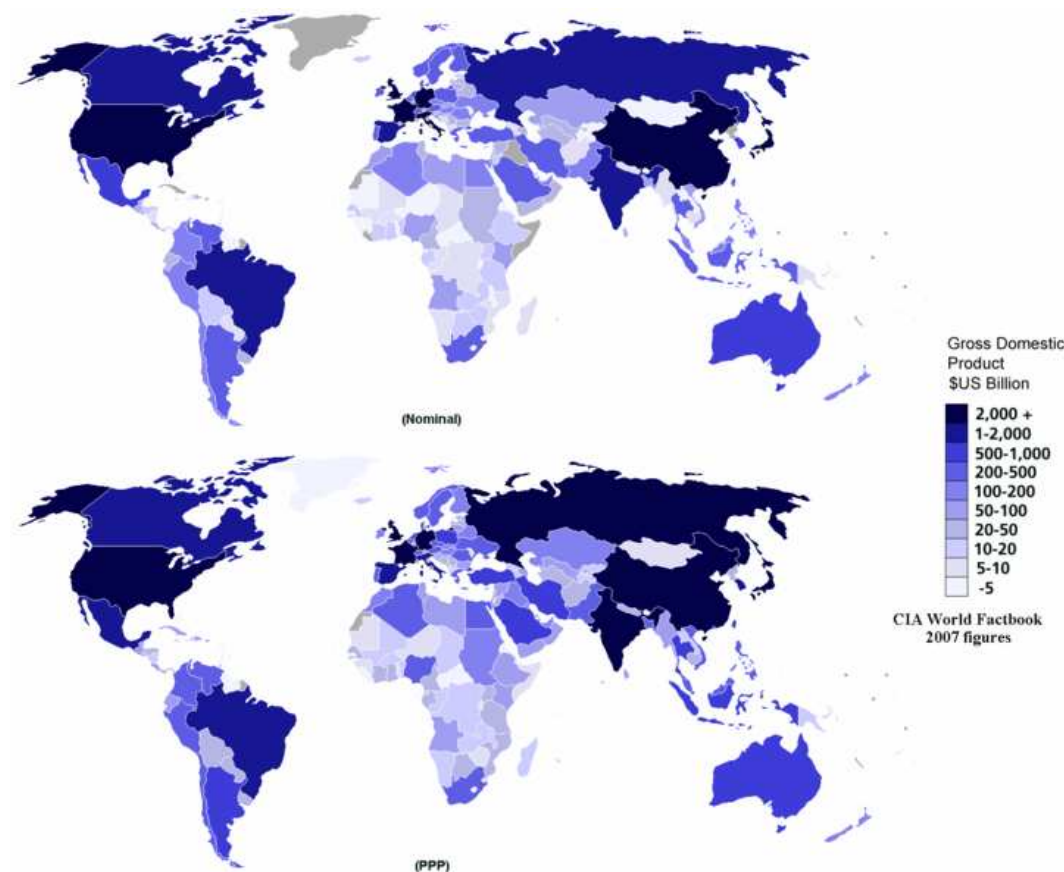
⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_%28nominal%29

Podíl nominálního HDP BRIC ekonomik a světa vychází na 12,8%. Tento podíl se však zvýší o více jak 60%, vezmeme-li v potaz HDP podle parity kupní síly. To je tedy důkaz, že největší z rozvojových zemí – BRIC ekonomiky – mají nižší cenovou úroveň, než je světový průměr. Ten výrazně zvedají právě rozvinuté ekonomiky.

		nominální HDP mil USD	HDP (PPP) \$MM
	Svět	54 311 608	64 903 263
	Čína	3 250 827	6 991 036
	Indie	1 098 945	2 988 876
	Rusko	1 289 582	2 087 815
	Brazílie	1 313 590	1 835 642
BRIC ekonomiky		6 952 944	13 903 369
BRIC/Svět		12,80%	21,42%

tabulka 6: Podíl BRIC ekonomik na světovém HDP

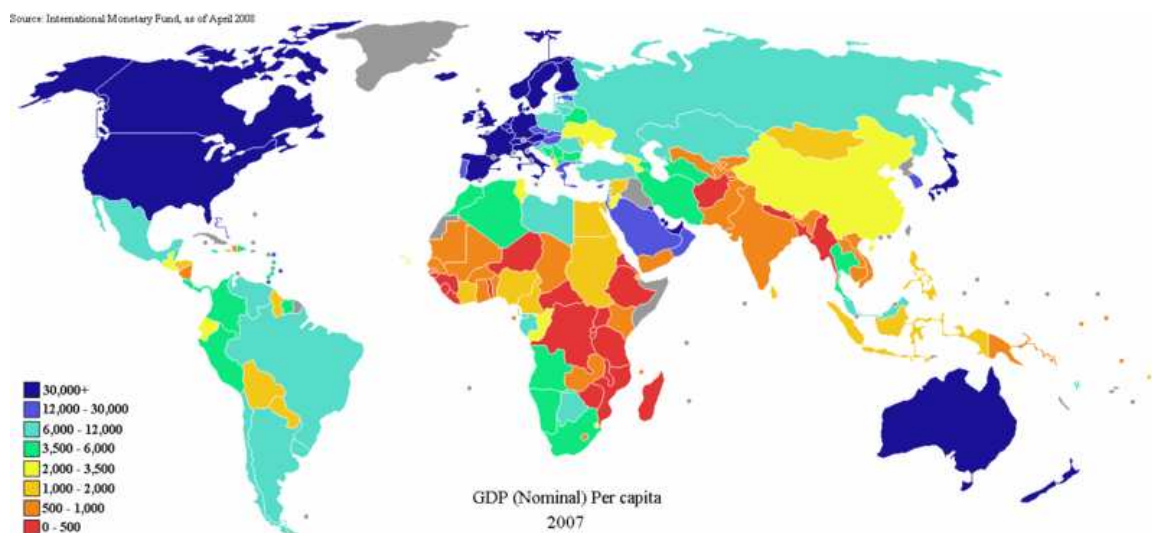
Na následujícím Obrázek 1: HDP světových zemí podle CTIA World Factbook 2007 jsou výše uvedená fakta prezentovaná pomocí mapy, která nám umožňuje vnímat situaci podle geografického rozmístění. Z obrázku je patrné, že se tvoří nové centrum světové ekonomiky v Asii, která očividně těží z menší rozdrobenosti státních celků, než Evropa či Afrika.

Obrázek 1: HDP světových zemí podle CTIA World Factbook 2007⁹

⁹ Zdroj: http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Gdp_nominal_and_ppp_2005_world_map_single_colour.png

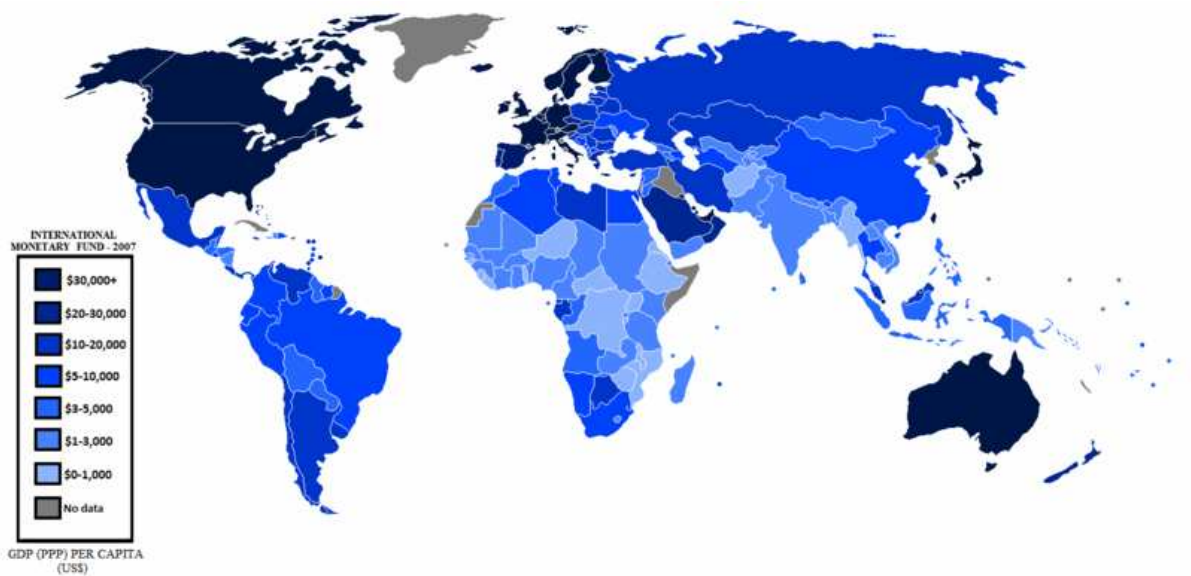
Na Obrázek 2: Nominální HDP per capita 2008 je jasně patrné, že podle nominálního HDP jsou nejrozvinutějšími regiony Severní Amerika, Evropa, Austrálie, Japonsko a malé ropné státy v oblasti Perského zálivu. Nejméně rozvinuté země jsou v oblasti střední Afriky a v Asii Afghánistán, Myanmar, Bangladéš a Nepál.

Obrázek 2: Nominální HDP per capita 2008¹⁰

Obrázek 3: HDP (PPP) per capita 2007 naznačuje, jaký mají lidé ve světě příjem na osobu podle parity kupní síly. Je to podle mého názoru, co se týče ukazatele HDP, jeden z nejvýstižnějších ukazatelů, jak se lidem opravdu ekonomicky daří. Tento ukazatel není zkreslen ani počtem obyvatel té které země – to ovlivňuje absolutní čísla o velikostech jednotlivých ekonomik – ani rozdílnou cenovou úrovní, jelikož je vyjádřen podle parity kupní síly.

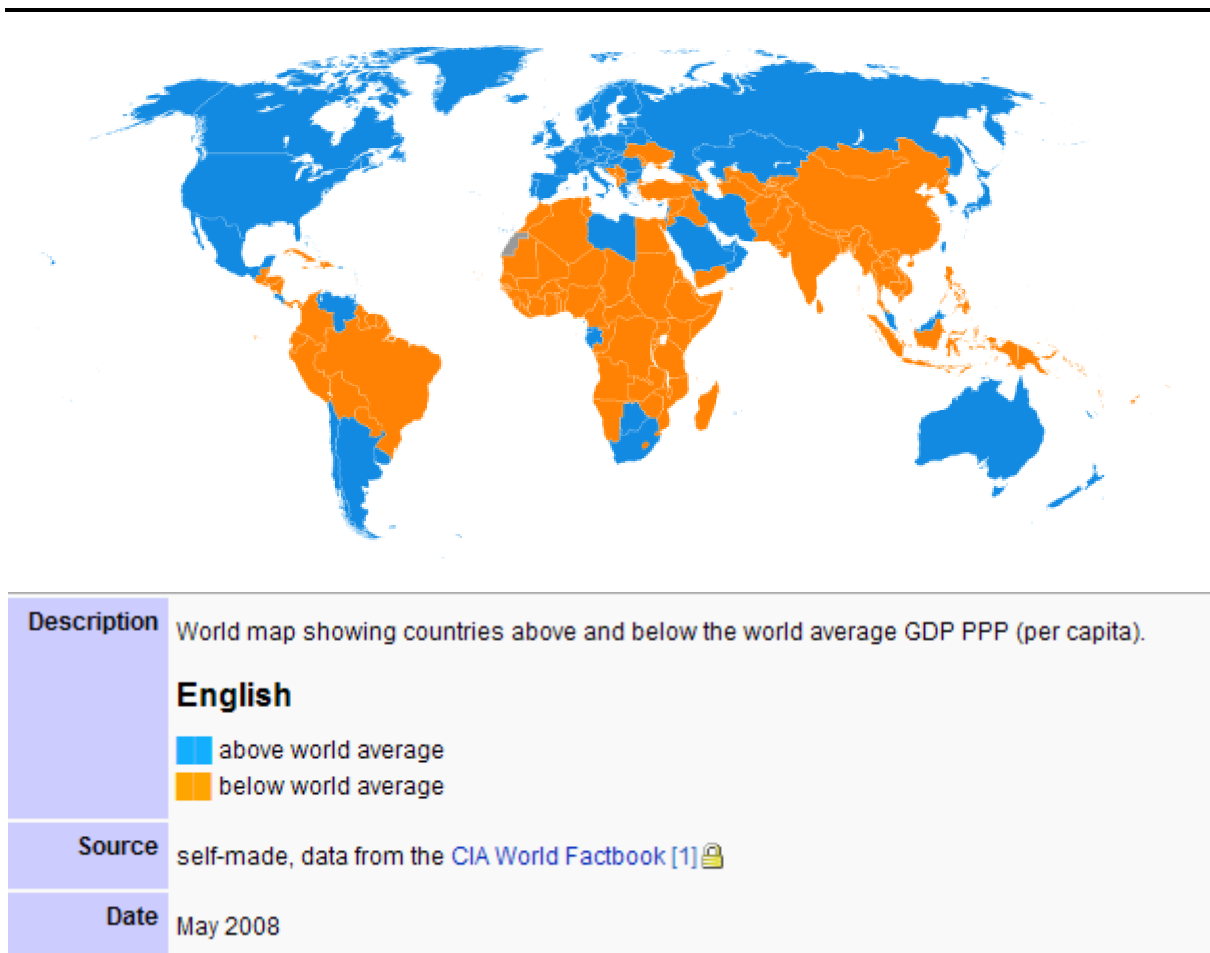
¹⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/Image:GDP_nominal_per_capita_world_map_IMF_2007.PNG

Obrázek 3: HDP (PPP) per capita 2007¹¹

Následující Obrázek 4: Pólové rozdělení světa podle HDP (PPP) na podprůměrné a nadprůměrné zobrazuje zajímavou myšlenku: rozdělení světa podle HDP (PPP) na dvě skupiny: na nadprůměrné a podprůměrné. Tato mapka potvrzuje myšlenku o rozdělení světa na bohatý sever a chudý jih. Možná by šlo dokonce použít více odpovídající pojmenování na bohatý okraj a chudý střed.

¹¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Image:GDP_PPP_per_capita_IMF.png

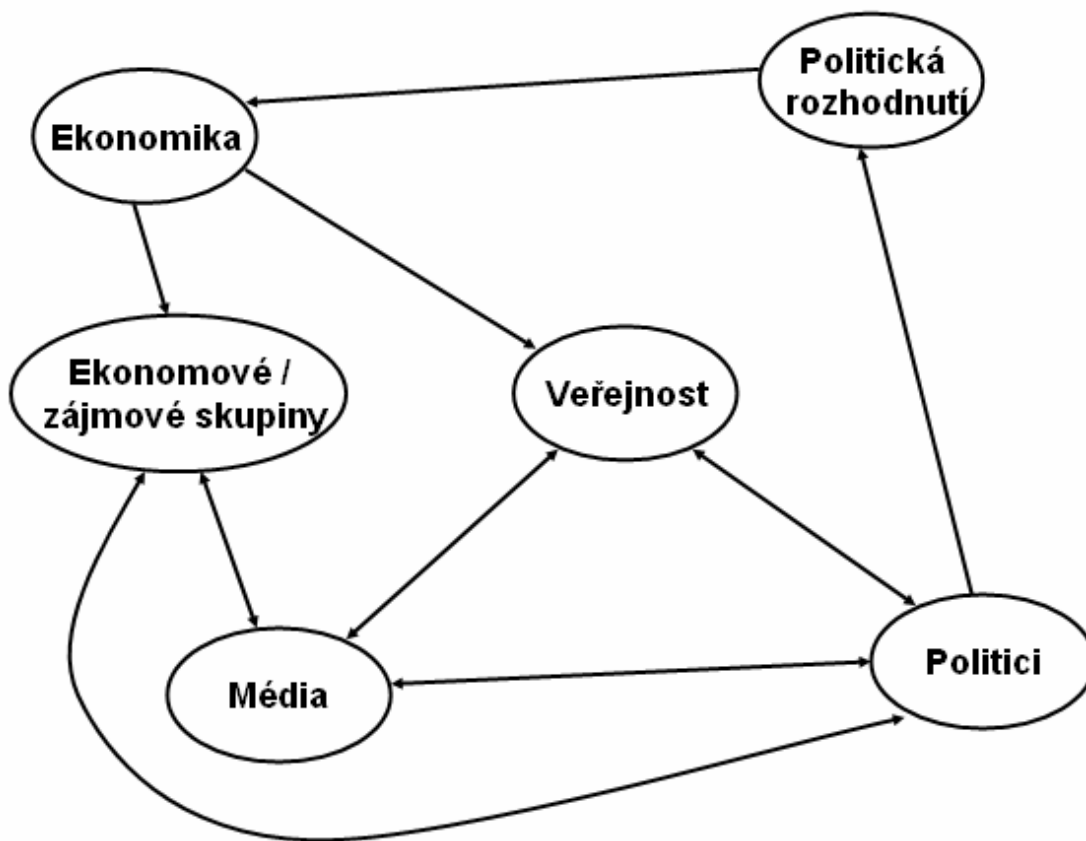
Obrázek 4: Pólové rozdělení světa podle HDP (PPP) na podprůměrné a nadprůměrné¹²

2 Ekonomický růst

2.1 Faktory ovlivňující politická rozhodnutí

Na Obrázek 5: jsem uvedl faktory ovlivňující politická rozhodnutí. (model předpokládá demokracii západního typu).

¹² http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Average_GDP_PPP_per_capita.svg

Obrázek 5: Faktory ovlivňující politická rozhodnutí

Ekonomika

ovlivňuje: ekonomy / zájmové skupiny, veřejnost

je ovlivňována: politickými rozhodnutími

Ekonomové / zájmové skupiny

ovlivňují: média, politiky

jsou ovlivňováni: médii, politiky

To, jak se hospodářství vyvíjí, nejdříve zaregistrují ekonomové / zájmové skupiny – často i s předstihem. Ti jsou zdrojem informací pro média, která informují veřejnost, politiky a zpětně i ekonomy / zájmové skupiny.

Média

ovlivňují: ekonomy / zájmové skupiny, veřejnost, politiky

jsou ovlivňovány: ekonomy / zájmovými skupinami, veřejností, politiky

Veřejnost

je ovlivňována: ekonomikou, médii, politiky

ovlivňuje: média, politiky

Veřejnost nevnímá informace o hospodářství pouze z médií (prostředníka pro ekonomy / zájmové skupiny), ale také podle toho, jak se jí ve skutečnosti finančně daří a co jí řeknou politici. Je také schopná svými nákupy ovlivnit prodejnost médií a tím na ně vytvářet názorový tlak.

Politici

jsou ovlivňovány: ekonomy / zájmovými skupinami, veřejností, médii

ovlivňují: ekonomy / zájmové skupiny, veřejnost, média, politická rozhodnutí

Veřejnost spolu s médii a s ekonomy / zájmovými skupinami je schopna ovlivnit politiky, kteří činí taková politická rozhodnutí, aby si vytvořili pozitivní obrázek u veřejnosti a aby byli v následujícím volebním období zvoleni.

Politici mají velkou vyjednávací sílu - jsou schopni ovlivňovat jak média, tak veřejnost, tak i ekonomy / zájmové skupiny. Samozřejmě za nutné podmínky udržení kladných vztahů s některými zájmovými skupinami.

Politická rozhodnutí

jsou ovlivňována: politiky

ovlivňují: ekonomiku

Politická rozhodnutí poté ovlivňují zase ekonomiku a celý koloběh se znovu opakuje.

tento model poslouží pro závěrečné návrhy k implementaci

2.2 Analytický pohled na HDP

Výhody HDP:

Rozšířenost

Jedna z hlavních výhod ukazatele HDP je jeho rozšíření po celém světě. Až na pár čestných výjimek, je jeho pomocí vypočítávána velikost hospodářství té které země. Z toho vyplývá také možnost mezinárodního srovnání, přičemž se všeobecně dodržuje metodologie SNA93

(United Nations System of National Accounts) či ESA95. Výsledky se počítají čtvrtletně. Proto je možné vysledovat i trend v rámci jediného roku.

Historie

Jak je uvedeno v předchozích kapitolách, je počátek používání HDP datováno do třicátých let dvacátého století. Od té doby existují záznamy výsledků až do současnosti. Simon Kuznets se dokonce zabýval i výpočty HDP v minulosti (z jeho pohledu), a tak jsou dostupné údaje o velikosti HDP Spojených států amerických i v osmnáctém století.

Kauzální vztahy

HDP sice není příliš přesný indikátor životní úrovně, ale očekává se, že s růstem HDP per capita roste i životní úroveň. Proto se HDP používá jako zástupce pro měření životní úrovně, než ji měřit samotnou. HDP též zastupuje produktivitu práce. S růstem produktivity pracovníků musí zaměstnanci o pracovníky soutěžit zvýšením mezd. Opačně zas platí, že pokud je produktivita pracovníků nízká, pak také mzdy musí být nízké, jinak nebudou podniky schopny vytvořit zisky.

Snadná pochopitelnost

HDP je snadno pochopitelné. Je to jen jedno číslo a přitom nejčastěji vyjadřované jako procentuální změna. Dokonce i široká veřejnost je naučena, že když „HDP roste“, znamená to pro ni dobro – bude se mít lépe, když klesá, je něco špatně – čili důvod být opatrný a více šetřit. To, zda HDP svým vývojem skutečně odráží názory lidí na hospodářství, se veřejnost až tolik nezajímá, protože nemá alternativu.

Politický vliv

Jelikož se HDP od svého vzniku významně usadilo v odborných ekonomických kruzích, přijali toto měřítko výkonnosti hospodářství i politici a naučili to skrze média přijímat i veřejnost. To že HDP dlouhodobě roste či klesá, dokáže významně ovlivnit podporu úřadující vlády a tím pádem se stává měřítkem jejího úspěchu. Bezesporu zajímavým faktem je skutečnost, že mezi politickými rozhodnutími ovlivňujícími ekonomiku a její skutečnou změnou, je nutné překonat jistý časový okamžik. Tudíž se může stát, že pokud je volební období na čtyři či pět let, může jedna vláda vytvořit podmínky pro růst HDP, ty se však mohou projevit „pozdě“, to znamená za vlády opozice.

Nevýhody HDP:

Měření životní úrovně

Nevýhodou HDP jako indikátoru životní úrovně je fakt, že to fakticky není indikátor životní úrovně. Měří sice finanční aktivitu v hospodářství, avšak ne vše, co se týče životní úrovně, je vyjádřitelné finančně.

Nerovnoměrnost

HDP nebere ohled na míru rovnoměrnosti rozdělení bohatství mezi bohaté a chudé.

Dobrovolná práce

HDP nebere ohled na dobrovolnou práci. Ta není totiž finančně ohodnocená a proto jako kdyby neexistovala. Do této kategorie nepatří jen práce například pro charitu či pro neziskové společnosti. Patří sem také to, že si doma uvaříme večeři, věnujeme se dětem, či posekáme trávník na zahradě. Jelikož však místo toho nezajdeme na tu samou večeři do restaurace, nedáme děti chůvě, aby se o ně postarala a na zahradu si nezjednáme zahradníky, omezujeme tím podle HDP vlastně ekonomický rozvoj.

Co se vyrábí

Fakt, že se do HDP započítávají i činnosti, které neprodukují pozitivní změnu či opravují škody, působí občas dosti paradoxně. Výstavba po přírodní katastrofě či válce může významnou měrou přispět k růstu HDP i když se o ekonomickém rozvoji dá mluvit jen hodně těžce. Je dosti pravděpodobné, že lépe bylo před katastrofou či před válkou.

Například v roce 1989 ropný tanker Exxon Valdez, který ztroskotal na pobřeží Aljašky v zálivu prince Williama s plným nákladem ropy způsobil v blízkosti havárie těžké poškození přírodního prostředí – zabil desítky tisíc mořských ptáků desítek druhů, 10 tisíc mořských vyder a dalších ohrožených druhů zvířat – tuleni, orli, kosatky. Náklady na čištění dosáhly dvou miliard amerických dolarů a firma Exxon dostala pokutu pět miliard amerických dolarů od amerického Federálního soudu. Obě částky, v součtu sedm miliard amerických dolarů, však pozitivně přispěly k americkému HDP.

Další ukázkový příklad je zdravotnictví – v okamžiku, kdy je hodně nemocných, kterým se dostává drahá léčba, HDP roste. Je to však opravdu rozvoj či růst?

Externality

HDP externality, jako například poškozování životního prostředí, ignoruje. V okamžiku, kdy je potřeba vynaložit práci či výrobu jako odezvu na externalitu, vstupuje tato reakce do výpočtu HDP. Jako příklad lze uvést investice do silnějších oken či stavbu protihlukových stěn mezi obydleními a silnicemi, na kterých vzniká v důsledku dopravy hluk (externalita).

Udržitelnost růstu

HDP neměří udržitelnost růstu. Země mohou dočasně dosáhnout vysokého HDP skrze přečerpávání přírodních zdrojů či nevhodně investovanými prostředky. Příkladem jsou státy s velkými nalezišti ropy. Ty jsou schopné udržet vysokou úroveň HDP i bez industrializace dokud budou těžit ropu. Avšak v okamžiku, kdy ropa dojde, dojde také k silnému dopadu na celé hospodářství a to nebude mít příliš alternativ, jak si svou úroveň podle HDP bez těžby ropy udržet. To je důvod, proč na ropu bohaté země Perského zálivu investují značné prostředky do infrastruktury, vzdělání či podpory jiných odvětví hospodářství než těch, přímo souvisejících s těžbou ropy.

Hospodářství, která zažila bublinu na trhu, například na trhu nemovitostí či na akciových trzích, vlastně žijí současností na dluh, avšak podle HDP zažívají opravdový rozkvět.

Černý trh

Oficiální odhady HDP neberou na vědomí černý trh, kde nejsou finanční výdaje evidovány, či nefinanční ekonomii, kde peníze žádnou úlohu nehrají. To vše samozřejmě snižuje HDP. Například ve státech, kde se významné obchodní transakce vyskytují neformálně, lze jen těžko vést oficiální statistiky o výkonu hospodářství.

Robert Kennedy jednou řekl¹³: *The gross national product includes air pollution and advertising for cigarettes and ambulances to clear our highways of carnage. It counts special locks for our doors and jails for the people who break them. GNP includes the destruction of the redwoods and the death of Lake Superior. It grows with the production of napalm, and missiles and nuclear warheads... it does not allow for the health of our families, the quality of their education, or the joy of their play. It is indifferent to the decency of our factories and the safety of our streets alike. It does not include the beauty of our poetry or the strength of our marriages, or the intelligence of our public debate or the integrity of our public officials. It measures everything, in short, except that which makes life worthwhile.*

Překlad: Hrubý národní produkt zahrnuje znečištění ovzduší, reklamu na cigarety a sanitní vozy pro vyčištění dálnic od nehod. Zahrnuje speciální zámky na naše dveře a věznice pro zloděje. Zahrnuje také ničení sekvojů a smrt v Hořejším jezeře. HNP roste s produkcí napalmu, raket a jaderných hlavic... nebere v úvahu zdraví našich rodin, kvalitu jejich vzdělání, nebo radost z jejich hry. Je lhostejný k slušnosti našich továren, bezpečnosti našich silnic a podobně. Nezahrnuje krásu naší poezie, sílu našich manželství, inteligenci veřejných diskusí, nebo poctivost politiků. Měří zkrátka vše, kromě toho, co činí život hodnotným.

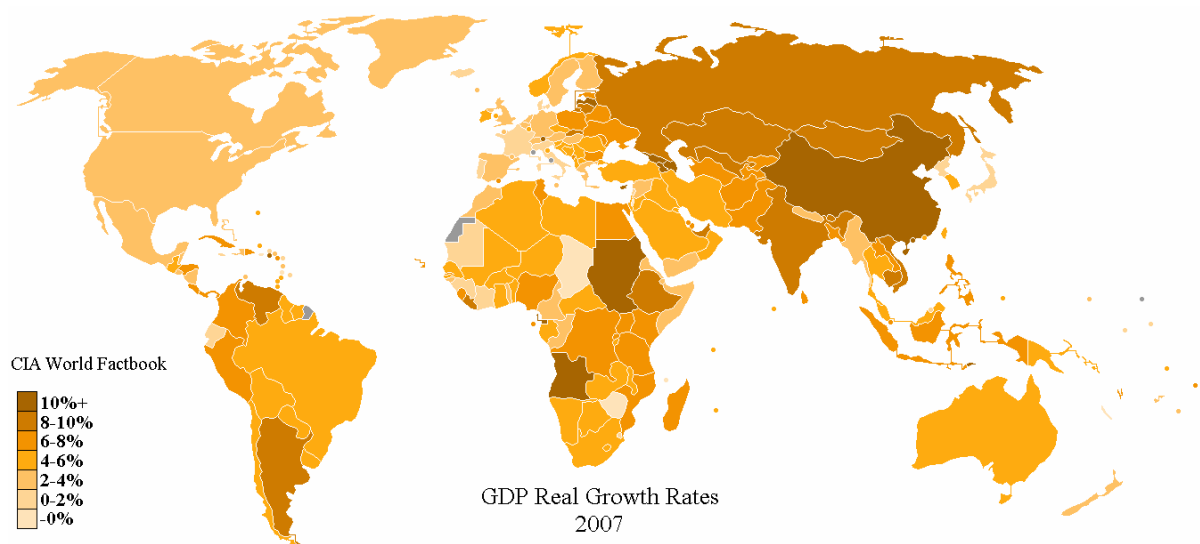
Průtoková veličina

HDP není stavová veličina, je to průtoková veličina. Co tím mám na mysli? Konkrétně to, že máme-li určovat bohatství či vyspělost nějakého hospodářství, logicky by tomu lépe odpovídala stavová veličina. Copak nás množství ročně zkonsumovaných výrobků a odpracovaných hodin činí vyspělejšími? Copak to, že nešetříme peníze a radši si půjčujeme klidně i na úkor budoucnosti říká, že jsme vyspělejšími? Dovolím si tvrdit, že ne.

2.3 Kam nás vede standardní ekonomický růst?

Obrázek 6: Růst HDP ve světě 2007 ilustruje růst reálného HDP v roce 2007. Z mapky je jasně patrné, že centrum současného hospodářského růstu se nachází v Asii – na mapce se jedná hlavně o Čínu, Indii, Kazachstán, Mongolsko a Rusko.

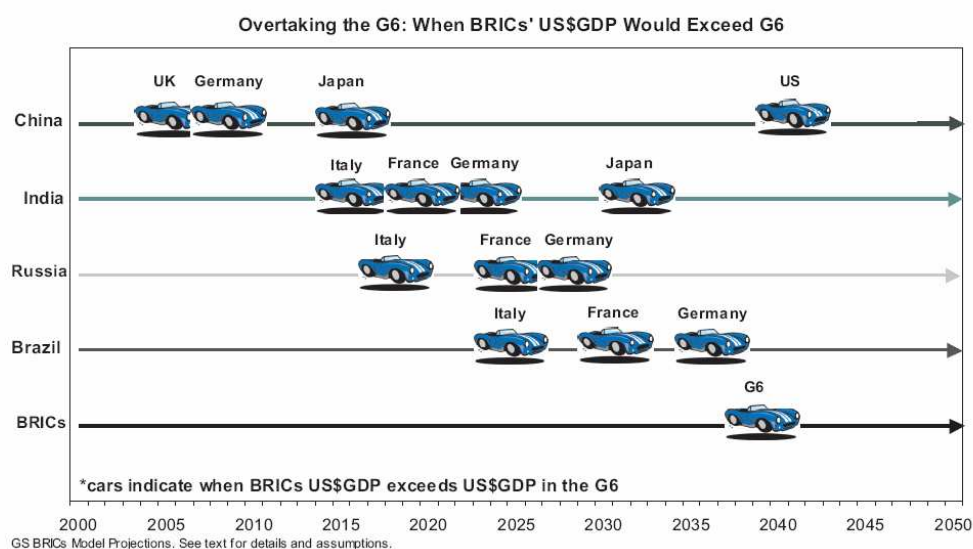
¹³ Zdroj: Measuring Progress: Annex 1-What's wrong with the GDP?, Friends of the Earth. March 13, 2003.

Obrázek 6: Růst HDP ve světě 2007¹⁴

Obrázek 7: Kdy BRIC ekonomiky doženou země G6? ilustruje jednoduchou myšlenkou – v postatě se jedná o automobilový závod. Porostou-li BRIC ekonomiky svým současným tempem a udrží-li si ekonomiky G6 (Spojené státy americké, Japonsko, Německo, Spojené království, Francie, Itálie) svůj současný vývoj, kdy jednotlivé BRIC ekonomiky doženou své „soupeře z G6“. Růstem je zde myšlený nominální HDP v amerických dolarech.

Z obrázku je patrné, že nejrychleji má „našlápnuto“ Čína, která by do roku 2015 měla dohnat Japonsko a v roce 2040 dokonce předejít Spojené státy americké. Celkově by měly BRIC ekonomiky dohnat ekonomiky G6 kolem roku 2039.

Obrázek 7: Kdy BRIC ekonomiky doženou země G6?¹⁵

¹⁴ Zdroj: http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Gdp_real_growth_rate_2007_CIA_Factbook.PNG

Rozebírat limity kvantitativního materiálního růstu, který je například reprezentovaný ukazatelem HDP, by bylo obsahově minimálně na celou diplomovou práci. Doteď byl ekonomický růst založen na geometrické řadě, jinými slovy, výroba a tudíž i materiální spotřeba surovin nerostla jen lineární křivkou, rostla geometrickou. Navíc ještě posílenou o nárůst počtu obyvatel. Nechci teď odhadovat, kdy tento geometrický růst narazí na své hranice (limity růstu), od toho tu jsou jiní. Jen věřím, že je minimálně důležité si všimnout, kde tyto hranice jsou a zda se můžeme vyhnout možnému budoucímu překročení, které by mělo negativní dopad na další vývoj. Poté už by nebyla cesta zpět.

2.4 Zamyšlení nad cílem vývoje (růstu)

Myslím si, že materiální růst je důležitý. Je však důležitý pro to, aby zajistil základní potřeby lidí a nikoli, aby je vedl až k zhoubnému konzumismu a snahou širokých vrstev společnosti se materiálově vyrovnat těm nejbohatším.

Nyní si dovoluji citovat delší pasáž z knihy Johna M. Keynes¹⁵, v které se zabývá vyhlídkami, co bude za sto let od okamžiku, co tento text psal.

Připusťme si, že za sto let budeme my všichni ... osmkrát bohatší ... než jsme dnes ... Za předpokladu, že nebudou žádné velké války a že nedojde k podstatnému růstu populace, by mohl být ekonomický problém vyřešen ... To znamená, že ekonomický problém není – pokud hledíme budoucnosti vstříc – trvalým problémem lidské rasy.

Proč je to tak překvapivé? Protože – hledíme-li místo do budoucnosti do minulosti – shledáváme ekonomický problém, boj o živobytí, vždy tím primárním, nejnaléhavějším problémem lidské rasy – ale nejen pouze lidské rasy, nýbrž celé biologické říše od samých prvopočátků života v jeho nejprimitivnějších podobách. Byli jsme tak přírodou záměrně vytvořeni – se všemi našimi pudy a nejhlubšími instinkty – abychom řešili ekonomický problém. Kdyby se ekonomický problém vyřešil, lidstvo by bylo zbaveno svého tradičního účelu. ... S obavou uvažuji o změně zvyků a instinktů prostého člověka, zasévaných do něho po nespočetné generace, který může být požádán, aby se jich během několika desetiletí zbavil.

Máme-li užít dnešního jazyka – neměli bychom očekávat všeobecné „nervové zhroucení“? ... Poprvé tedy od svého stvoření bude muset člověk řešit svůj reálný, vskutku trvalý problém – jak využít svého osvobození od naléhavých ekonomických starostí, jak využít volný čas, pro kterou vědu a zájmy se nadchnout, aby žil moudře, příjemně a dobře. ...

¹⁵ Zdroj: <http://www.rnm.in/regulatory.htm>

¹⁶ Keynes, J.M. (1933)

Musíme očekávat, že se dostaví změny také v ostatních sférách. Když už nahromaděné bohatství nebude mít nijak závažný společenský význam, dojde k dalekosáhlým změnám mravního kodexu, Budeme s to se zbavit mnoha pseudomorálních principů, jimiž jsme byli posedlí dvě století a pomocí nichž jsme velebili některé nejodpornější lidské vlastnosti a činili z nich nejvyšší ctnosti. ... Lásky k penězům jakožto majetku – na rozdíl od lásky k penězům jakožto k prostředku umožňujícímu získávat požitky i obyčejné životní statky – bude považována za to, čím opravdu je, totiž za poněkud nechutnou morbiditu, za jeden z těch zpola kriminálních a zpola patologických sklonů, které s hrůzou v mysli předáváme odborníkům na duševní choroby.

Avšak pozor! Čas pro toto všechno dosud nedozrál. Přinejmenším ještě sto let si budeme muset sami sobě i jeden druhému předstírat, že dobré je špatné a špatné je dobré; neboť špatné je užitečné, zatímco dobré nikoli. Lakota, lichva a ostražitosť budou ještě muset být nějakou dobu našimi modlami.

Myslím si, že úryvek z Keynesovy knihy vystihuje i můj pohled na svět. Ten vývoj, který je třeba absolvovat k lepší budoucnosti, je dle mého názoru svázán s pohledem na ekonomický vývoj skrze růst HDP. Ta budoucnost, o které píše v horizontu přibližně sta let, je dle mého názoru již HDP téměř nezachytitelná. O čem bude tato budoucnost, hovoří následující kapitola.

3 Štěstí

O štěstí se zajímám již delší dobu a zmiňoval jsem ho také ve své bakalářské práci na téma „Lidstvo na rozcestí: Kudy vede cesta k lepší budoucnosti?“ viz následující úryvek:

*„Postupně by jejich úlohu zastoupily alternativní agregáty. Zde uvádím vědomě množného čísla. Jak jsem psal výše, nemyslím si, že stav ekonomiky se dá zobrazit jedinou veličinou, jediným číslem. Stejně jako se sledují různé ukazatele psychologického rázu – například důvěra v ekonomiku, investiční nálady – je potřeba sledovat například **úroveň štěstí ve společnosti**. Jsem si vědom, že by měl silně subjektivní charakter, ale současně si myslím, že by to nebylo na překážku. V tomto ukazateli by bylo zahrnuto i štěstí ze spotřeby – pro někoho může být největším životním štěstím konzumovat výrobky. I když s takovým smyslem života nesouhlasím, ctím svobodu člověka a rozhodně bych byl proti jakýmkoli cíleným zásahům do jeho hodnot a chování. Je možné, že podle některých by byl tento ukazatel nic neříkající. Avšak co nám říkají údaje o počtu ledniček, automobilů nebo mobilních telefonů na 100 obyvatel? Co je skutečným smyslem našeho bytí? Vydělávat v práci co nejvíce peněz i když práce nebaví, odcizovat se své rodině, a pak si svůj „deficit naplněnosti“ spravovat při konzumaci výrobků? Opravdu si přejeme takový svět? Zatím vývoj nasvědčuje, že ano.“*

3.1 Štěstí z pohledu jednotlivce

Být šťastný podle mne znamená cítit se dobře a mít celkově pozitivní vztah k životu a světu. Být nešťastný zas naopak znamená cítit se špatně a přát si změnu. Existuje nespočet důvodů, proč být šťastný, stejně jako cítit neštěstí a bolest. Je však zajímavé, že všechny tyto zdroje pocitů lze umístit na škálu určující jak pozitivní, či negativní jsou. Je to jako se zvukovými zdroji – ať už jde o hudbu či hluk. Všechny lze totiž umístit na škálu podle počtu decibelů.

Většina lidí je snadno schopná říci, jak dobře se cítí a v průzkumech je návratnost odpovědí kolem 99 procent. To je mnohem výše, než je při průzkumech běžné.

Nálady lidí se mění hodinu od hodiny, den ode dne. Psychologové začali tyto nálady zkoumat, a sice na základě vlastních zpráv zkoumaných lidí. Podle výzkumu v Texasu, kterého se účastnilo kolem jednoho tisíce pracujících žen,¹⁷ vyšly zajímavé výsledky. Ženy byly požádány, aby rozdělily svůj den do jednotlivých částí, tak, aby jich bylo kolem patnácti.

¹⁷ Kahneman (2003)

Ke každé části měli napsat, s kým v tu dobu zrovna byly a jak se v tu chvíli cítili. Tyto pocity měly ohodnotit podle dvanácti rozměrné škály, jejíž výsledky byly shrnuty do indexu štěstí.

tabulka 7: Denní činnosti a index štěstí¹⁸

Happiness in different activities

	Happiness (index)	Average hours per day
Sex	4.7	0.2
Socialising after work	4.1	1.1
Dinner	4.0	0.8
Relaxing	3.9	2.2
Lunch	3.9	0.6
Exercising	3.8	0.2
Praying	3.8	0.5
Socialising at work	3.8	1.1
Watching TV	3.6	2.2
Phone at home	3.5	0.9
Napping	3.3	0.9
Cooking	3.2	1.1
Shopping	3.2	0.4
Computer at home	3.1	0.5
Housework	3.0	1.1
Childcare	3.0	1.1
Evening commute	2.8	0.6
Working	2.7	6.9
Morning commute	2.0	0.4

Note: Based on Day Reconstruction Study. Average happiness is net affect.

tabulka 7: Denní činnosti a index štěstí zobrazuje denní činnosti podle dvou měřítek. Podle pocitu, který z něj měly (index štěstí – vyšší hodnoty znamenají pozitivnější pocit) a podle doby, kterou činnost průměrně trvala. Nejvýše se umístil sex a nejnižší ranní dojíždění do práce. Nejdelší dobu ze dne zabrala práce, koukání na televizi a odpočinek (relaxování).

tabulka 8: Index štěstí ve společnosti lidí je výstupem ze stejného výzkumu jako předchozí tabulka. Ukazuje, v čí společnosti se ženy cítily nejlépe. Je zajímavé, že kromě přítomnosti šéfa se vždy cítily ve společnosti jiných lépe, než když byly samy.

¹⁸ Kahneman (2003)

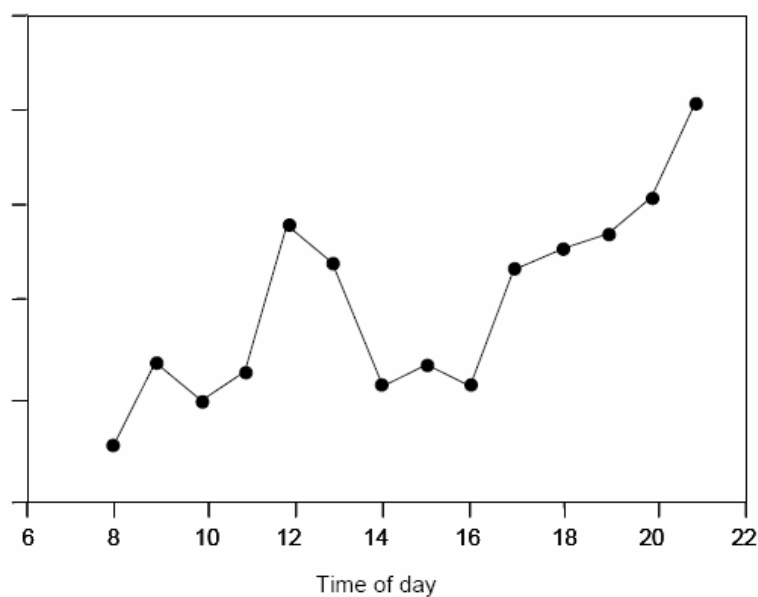
tabulka 8: Index štěstí ve společnosti lidí¹⁹

Happiness while spending time with different people

Interacting with:	Average happiness
Friends	3.3
Parents/relatives	3.0
Spouse	2.8
My children	2.7
Co-workers	2.6
Clients/customers etc	2.4
Alone	2.2
Boss	2.0

Obrázek 8: Vývoj štěstí v průběhu dne ukazuje, jak se pocit štěstí vyvíjí během dne. Celý den, kromě poklesu po obědě, roste.

Average happiness through the day

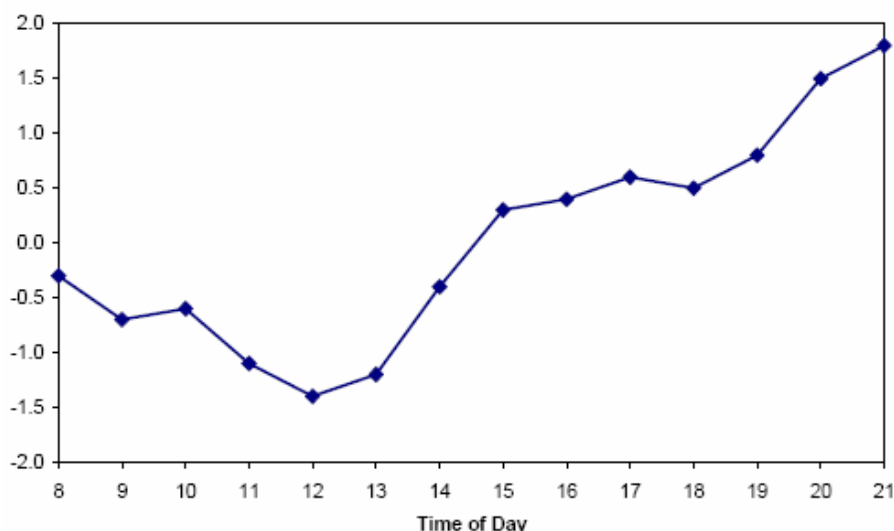
Obrázek 8: Vývoj štěstí v průběhu dne²⁰

K výzkumu patří i vývoj průměrné úrovně únavy v průběhu dne
Obrázek 9: Průměrná úroveň únavy v průběhu dne

¹⁹ Kahneman (2003)

²⁰ Kahneman (2003)

Average tiredness through the day

Obrázek 9: Průměrná úroveň únavy v průběhu dne²¹

Tvůrce výzkumu z Texasu – Bentham – míní, že na úrovni štěstí záleží, protože to je to, co lidé opravdu chtějí a že lidská činnost je vyvolána touhou cítit se dobře. Co na to říká moderní psychologie?

Psychologové si o tom myslí následující. Zaprvé, že lidé vždy, avšak často nevědomě, hodnotí svou současnou situaci a prvky, které ji ovlivňují. Zadruhé jsme přitahováni příznivými prvky a usilujeme o to je mít, případně jejich přítomnost prodloužit. Naopak se snaží zapudit nepříznivé prvky, vyhnout se jim či je případně ukončit. Psychologové to nazývají „přibližování se a vyvarování se“ (“approach and avoidance”).

Není těžké si všimnout, proč evoluce vybrala bytosti, které se tak chovají. Máme rádi to, co je dobré pro naše přežití, to hledáme a proto přežíváme. Proto máme schopnost hodnotit, jak jsme šťastní a poté nasměrovat svou činnost ke zlepšení naší spokojenosti. Z nepřeberných možností, které se nám nabízí, vybíráme jakoukoli kombinaci činností, která nám umožňuje cítit se nejlépe. Podobně se chovají i zvířata.

Je však dobré si uvědomit, že i zde existují výjimky. Některé druhy chování jsou špatná pro přežití – například anorexie či kouření cigaret.

²¹ Kahneman (2003)

3.2 Štěstí z pohledu společnosti

V modelu standardní ekonomie nás osobní jednání a směny vedou k Paretovu optimu, kde nikdo nemůže být šťastnější, aniž by v důsledku někdo jiný nebyl méně šťastný. Celkově lze na základě Paretova optima říci, že nás vyšší reálný příjem činí šťastnějšími. Že reálný příjem národa činí národ šťastnějším.

Problém tohoto modelu je však v tom, že předpokládá neměnné lidské potřeby. Nebere v úvahu, že naše potřeby, jejichž naplnění nás činí šťastnějšími, se po překonání úrovně zajišťující existenci více odvíjí od společnosti v našem okolí. Zde nastupuje nový fenomén – srovnávání se s okolím. Do velké míry totiž chceme věci a zkušenosti, protože je mají i ostatní.

General Social Survey ve Spojených státech amerických zkoumal od počátku sedmdesátých let 20. století náladu ve společnosti. Ptal se touto otázkou: „Když vezmete vše dohromady, jak byste popsal svou současnou náladu – řekl byste, že jste velice šťastný (very happy), vcelku šťastný (pretty happy) či ne tak šťastný (not too happy)? V tabulka 9: Srovnání roztrídění štěstí ve společnosti v letech 1975 a 1996 ve Spojených státech můžete pozorovat výsledek. Roztrídění štěstí ve společnosti se mezi roky 1975 a 1996 téměř nezměnilo.

tabulka 9: Srovnání roztrídění štěstí ve společnosti v letech 1975 a 1996 ve Spojených státech

Distribution of happiness in the U.S. (%)		
	1975	1996
Very happy	32	31
Pretty happy	55	58
Not too happy	13	11
	100	100

Source: General Social Survey. Persons over 15.

Organizace Gallup se ještě před počátkem sedmdesátých let také ptala na podobnou otázku. Výsledek během půlstoletí – od roku 1946 do roku 1996 – viz Obrázek 10: Příjem a štěstí ve Spojených státech amerických. Je patrné, že zpočátku se procento velmi šťastných lidí vyvíjelo podobně, jako HDP. Avšak od roku 1957 procento velmi šťastných lidí ve společnosti dlouhodobě klesá, přitom však HDP roste a nůžky se tak rozevírají.

„But in fact the GDP is a hopeless measure of welfare. For since the War that measure has shot up by leaps and bounds, while the happiness of the population has

*stagnated. To understand how the economy actually affects our well-being, we have to use psychology as well as economics.*²²

Překlad: Ve skutečnosti je HDP zoufalý ukazatel prosperity. Od Druhé světové války vystřelil ukazatel HDP mílovými kroky, přičemž úroveň štěstí ve společnosti stagnovala. Pro pochopení, jakým způsobem hospodářství ve skutečnosti ovlivňuje náš blahobyt, je třeba použít jak psychologii, tak ekonomii.

Obrázek 10: Příjem a štěstí ve Spojených státech amerických²³

Podobně vycházejí výsledky i v jiných zemích. V Japonsku se od roku 1950 zvýšil příjem na osobu na šestinásobek, avšak úroveň štěstí ve společnosti během tohoto období stagnovala. V Evropě začal podobný výzkum Eurobarometer na počátku sedmdesátých let 20. století. Výsledky jsou podobné, jako v Japonsku či Spojených státech amerických – opět žádný nárůst podílu šťastných lidí ve společnosti. Z jednotlivých zemí Evropy vzrostl od té doby tento podíl pouze v Dánsku a Itálii.

Tyto závěry jsou o to více překvapivé, že kdykoli v jakékoli společnosti je zřejmý vztah mezi úrovní štěstí a příjmem – viz tabulka 10: Roztřídění štěstí podle příjmu ve společnosti. V roce 1975 bylo 39 procent z bohatých (top quarter) velmi šťastných, kdežto jen

²² Lord Richard Layard (2003)

²³ Lord Richard Layard

19 procent z chudých (bottom quarter). Dalo by se tedy očekávat, že zvýší-li se chudým příjem, přesně jak se stalo v následujících letech, budou více šťastní. To se však nestalo – důkazem je klesající trend z Obrázek 10: Příjem a štěstí ve Spojených státech amerických.

tabulka 10: Roztřídění štěstí podle příjmu ve společnosti

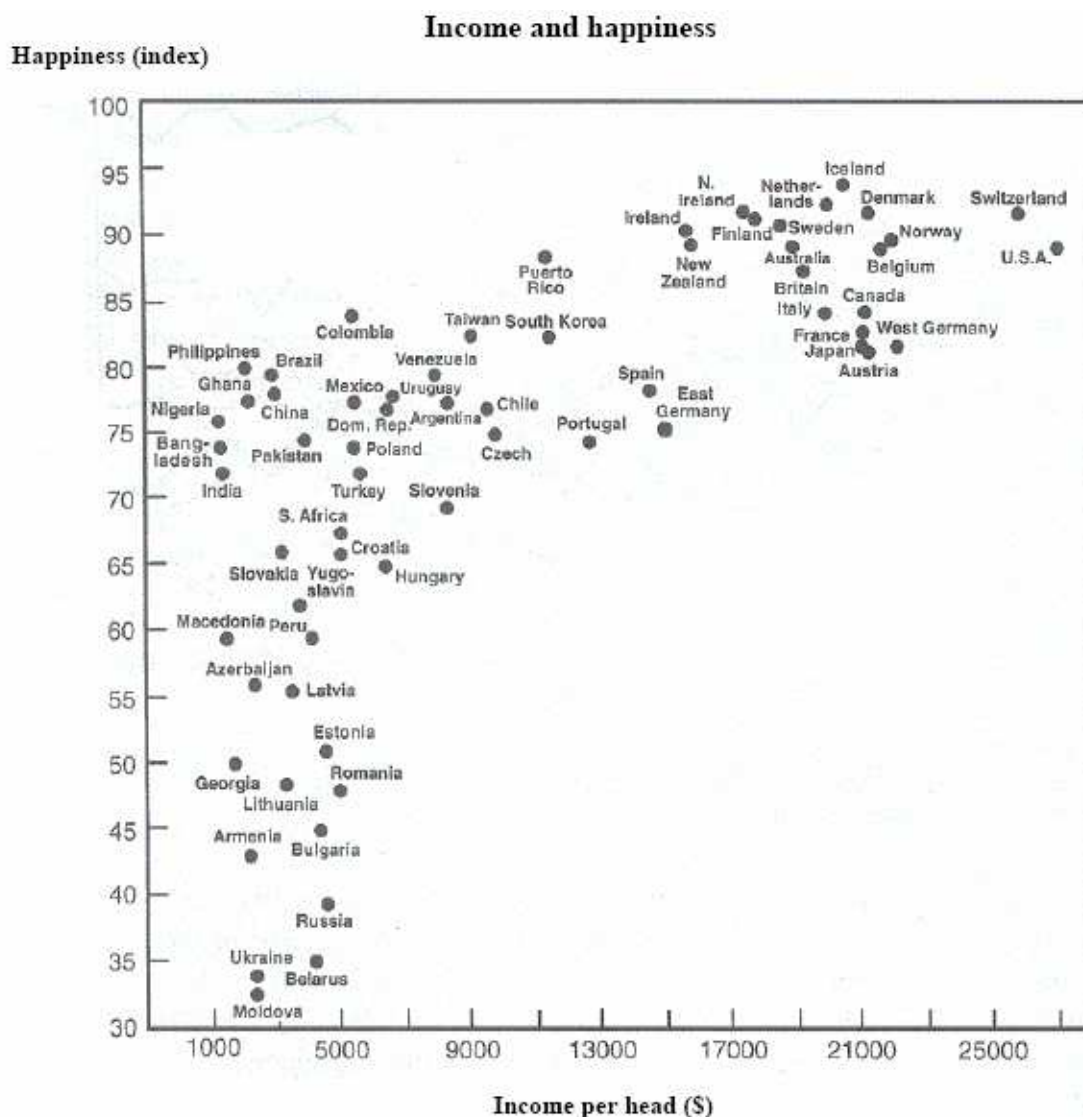
Happiness according to income position, US, 1975

	Top quarter	Bottom quarter
Very happy	41	26
Pretty happy	52	61
Not too happy	7	13
	100	100

Source: General Social Survey. Persons over 16. Family income

Na Obrázek 11: Vztah mezi počtem šťastných a spokojených lidí a HNP per capita je graficky vyjádřený vztah mezi počtem lidí, kteří se cítí šťastní a spokojení (vertikální osa) a příjem na osobu (horizontální osa). Je zajímavé, že země s vysokým příjmem na osobu se řadí také mezi ty nejšťastnější. Na grafu nenajdeme žádnou zemi, která by měla příjem na osobu nad 13 000 americkými dolary a přitom se nacházela na vertikální ose pod 70 procenty. Z toho vyplývá celkový trend, že s rostoucím příjmem na osobu roste pravděpodobně i spokojenost obyvatel. Nejedná se však o lineární vztah. Při růstu nízkého příjmu na hlavu, který vystačí na základní lidské potřeby, roste úroveň štěstí ve společnosti. Od bodu 15 000 na horizontální ose však s růstem příjmu na osobu úroveň štěstí ve společnosti dále neroste.

Je možné, že by někdo mohl vznést námitky, zda vyjádření slova „šťastný“ v různých jazycích znamená to samé. Pokud by tomu tak opravdu bylo, celý výzkum by to zpochybnilo. Avšak země mohou být hodnoceny zvlášť podle tří rozdílných měřítek: jak šťastní lidé jsou, jak spokojení jsou a jak by hodnotili svůj život na škále od nejhoršího možného žití po nejlepší možné žití. Řazení zemí podle těchto tří měřítek vyšlo téměř identicky. Z toho vyplývá závěr, že slovní vyjádření úrovně štěstí v různých jazycích netvoří překážky podobným výzkumům.

Obrázek 11: Vztah mezi počtem šťastných a spokojených lidí a HNP per capita

3.3 Dva efekty – navyknutí si a soupeření

Člověk zaprvé srovnává, co má s tím, na co si zvyknul mít. Přitom je velice snadné si zvykat na lepší, ale těžké se zas vracet k horšímu. Zadruhé srovnává to, co má, s tím, co mají jiní. Pokud se mají lidé v jeho okolí lépe i on potřebuje mít více, aby se cítil stejně dobře, jako předtím. Navyknutí si a soupeření jsou dva mechanismy, proč všechny snahy se stát bohatšími vychází nazmar, soudíme-li podle úrovně štěstí ve společnosti.

Představme si situaci, při které máme zvolit nám bližší variantu z následujících dvou možností.

A: Dostanete navíc 50 tisíc amerických dolarů ročně a ostatní dostanou navíc jen půlku.

B: Dostanete navíc 100 tisíc amerických dolarů ročně a ostatní dostanou dvojnásobek.

Jakou z možností byste zvolili?

Podle studie provedené na studentech medicíny na Harvardu by většina upřednostňovala variantu A²⁴. Studenti by tak byli šťastnější, i když by dostali méně jen kvůli tomu, že by se zlepšila jejich relativní pozice.

Lidé se nesrovnávají tolik s celebritami či s chudáky, jako s lidmi ze svého okolí. Tu považují za svou referenční skupinu. Proto jsou nejvíce soupeření vystavena prostředí jako pracoviště – tam se to řeší zatajováním platů – či rodiny blízkých. Bylo zjištěno, že čím víc partner či partnerka vydělává, tím méně je ten druhý spokojený se svým platem.²⁵ Lidé, kteří zrovna neřeší existenční problémy, nezajímá ani tolik absolutní výše příjmů, jako ta relativní ve srovnání se svou referenční skupinou.

Představme si další situaci. Opět zde máme dvě varianty a máme zvolit tu, která nám více vyhovuje.

C: Máte dva týdny dovolené a ostatní mají polovinu.

D: Máte čtyři týdny dovolené a ostatní mají dvojnásobek.

Jakou z možností byste zvolili?

Podle průzkumu pouze 20 procent studentů volilo možnost C. To znamená, že co se týče volného času, studenti soupeřiví již nebyli. Je to zvláštní s ohledem na fakt, že u soupeřivosti hraje zjevně úlohu předmět soupeření.

Na soupeřivost má veliký vliv televize. Podle výzkumu²⁶ tráví průměrný Brit sledováním televize přibližně tři a půl hodiny za den, to znamená 25 hodin týdně. V přepočtu na celý život dokonce vychází, že to je více, než kolik v životě odpracuje placené práce. Je tudíž zřejmé, jaký vliv má televize na člověka.

Podle série psychologických experimentů byly ženám ukázány obrázky modelek. Přitom byly hodnoceny jejich nálady předtím a poté.²⁷ Výsledek byl jasný – po zhlédnutí se

²⁴ Solnick a Hemenway (1998).

²⁵ Clark (1986).

²⁶ Smith (1995).

²⁷ Kenrick (1993).

nálada žen zhoršila. Podobně to dopadlo s testem mužů.²⁸ Těm byly ukazovány obrázky modelek, přičemž předtím a poté bylo sledováno jejich mínění o svých ženách. Po zhlédnutí se toto mínění u většiny mužů zhoršilo. To byly jen krátkodobé experimenty a přitom s pozorovatelným závěrem. Do jaké míry však televize ovlivňuje diváky, kteří se na televizi dívají několik hodin denně? Jistě to nezanedbatelné nebude. U dětí bude tento vliv ještě silnější, než u dospělých. Přitom televize své diváky denně bombarduje násilím, sexem, zločiny, drogami, tím, jak žijí bohatí a jaké výrobky si kupují.

tabulka 11: Příčiny ovlivňující úroveň štěstí ukazuje závěry z výzkumu, při kterém se nejdříve zjišťovala úroveň štěstí zkoumaných osob, a poté byly dotazovány na podrobnosti jejich aktuální životní situace.

tabulka 11: Příčiny ovlivňující úroveň štěstí

Effects on happiness	
	Fall in happiness (index)
Income	
Family income down 33% relative to average	1
Work	
Unemployed (rather than employed)	3
Job insecure (rather than secure)	1.5
Unemployment rate up 10 percentage points	1.5
Inflation rate up 10 percentage points	0.5
Family	
Divorced (rather than married)	2.5
Separated (rather than married)	4.5
Widowed (rather than married)	2
Health	
Subjective health down 1 point (on a 5-point scale)	3

Source of all rows except 3-5: Helliwell (2001), Equation 2. To find the effect of a 33% decrease in family income I assume that we move from the 6th decile group to the 4th decile group – (correct for the UK, see O.N.S. *Economic Trends*, April 2000, p.62).

Source of row 3: Blanchflower and Oswald (1999), Table 7. V. approximate.

Source of rows 4-5: Di Tella, MacCulloch and Layard (2002).

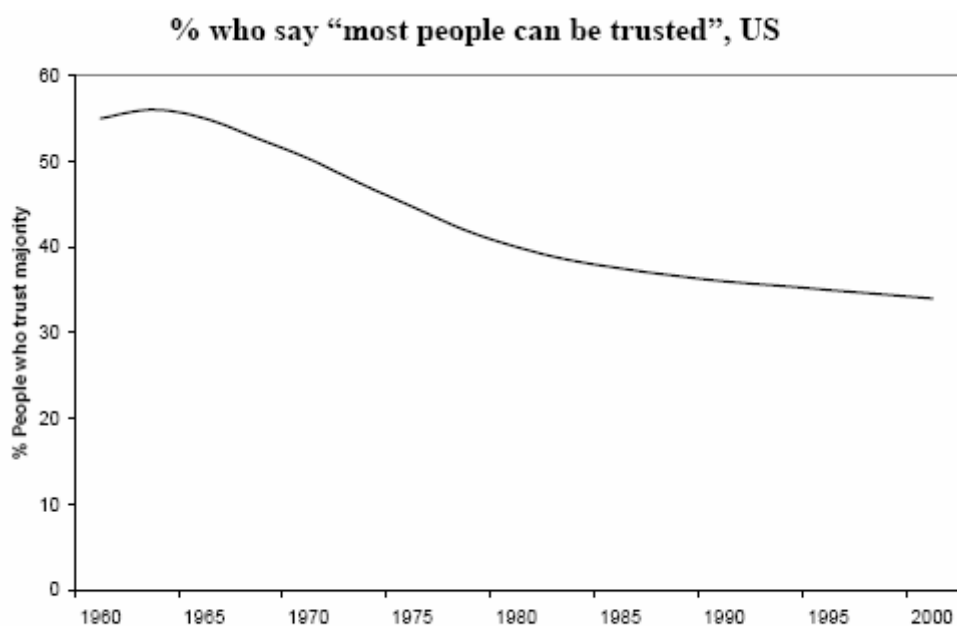
Z tabulky je jasně patrný významný vliv rodiny na štěstí lidí. Nejvíce negativním prvkem je manželství, kdy partneři nežijí spolu. To, že má na pocit štěstí významnou váhu zdraví, se dalo očekávat. Avšak překvapivý je výsledek při ztrátě zaměstnání. Ztráta

²⁸ Kenrick (1989).

zaměstnání neznamená pro člověka jen finanční dopad, je to také silně negativní psychologický dopad.

Pracovní mobilita

Z pohledu ekonomů a ukazatele HDP je větší pracovní mobilita žádoucí věc. Dochází tak ke stěhování se z méně produktivních míst do těch více produktivních a tím ke zvyšování HDP. Jaké to má však psychologické dopady? Stěhování způsobuje častější rozpady rodin a vyšší kriminalitu. Pokud lidé žijí v místě, kde vyrůstali, blízko svých rodičů a přátel, jsou jejich rodiny méně náchylné k rozpadům. Mají totiž kolem sebe síť sociálních kontaktů, která bývá hustější, než po stěhování. Pokud jsou lidé více mobilní, necítí se tolik vázaní lidmi, s kterými žijí, a jedním z důsledků je vyšší kriminalita.²⁹ Tam, kde si lidé více věří a méně se stěhují, je i nižší kriminalita.³⁰ K pracovní mobilitě se váže i jeden vliv, a sice že žije-li člověk v prostředí, kde je v menšině, je pravděpodobnější, že se u něj vyskytne psychická nemoc.

Source: Putnam (2000) p.140.

Obrázek 12: Procento lidí, kteří říkají, že mohou věřit většině lidí (Spojené státy americké)

tabulka 12: Příčiny ovlivňující úroveň štěstí (2. část) uvádí další příčiny, které ovlivňují úroveň štěstí. Nejedná se už o tak silný vliv, jako to bylo u příčin v tabulka 11: Příčiny ovlivňující úroveň štěstí.

²⁹ Glaeser a Di Pasquale (1999);

³⁰ Halpern (2001).

tabulka 12: Příčiny ovlivňující úroveň štěstí (2. část)

Effects on happiness (continued)	
	Rise in happiness (index)
Income Family income up 50% relative to average	1
Freedom Quality of government improves Hungary 1995 rather than Belarus 1995	2.5
Religion “God is important in my life” You say Yes, holding church attendance constant	2
Trust “In general, people can be trusted” You say Yes, not No Others saying Yes rise 50 percentage points	1 0.8
Morality Tax morality – “Cheating on taxes is never justifiable” You say Yes, not No Others saying Yes rise 50 percentage points	1 0.7

Source: Helliwell (2001), Equation 2. To find the effect of a 50% increase in family income I assume that we move from the 4th decile group to the 6th decile group.

Od konce sedmdesátých let 20. století je v západních kultuře dominující kultura individualismu. Ta je podporovaná i ekonomickou teorií, což pochází už od dob Adama Smithe a jeho pověstné neviditelné ruce trhu, díky níž mohou jedinci sledovat své vlastní zájmy a přispívat tak k prospěchu celé společnosti. Jediné, co je potřeba zajistit, je silný právní systém a vlastnická práva.

Je však třeba také doplnit dobovou situaci, v které vznikalo Smithovo dílo. Bylo to v druhé polovině 18. století, kdy hodnoty a celková sociální atmosféra ve společnosti byla jinde, než je tomu v současnosti. Sám Adam Smith byl učitelem etiky a ve svém díle naznačoval vazbu etiky a ekonomie.

Současný svět se od dob Adama Smithe změnil a zkušenosti ukazují, že ve smlouvách není možné zmínit vše a že soudy nejsou schopny efektivně fungovat, není-li mezi lidmi obecné povědomí o dobrém chování. Honba za vlastním prospěchem není dobrý způsob pro osobní štěstí. Člověk je šťastnější nejen ze svých činů, ale i ze štěstí jiných.

Robert Frank se zeptal studentů, zda by při nákupu nahlásili, kdyby jim prodavač vrátil více peněz, než měl a zda by vrátili ztracenou dopisní obálku se 100 americkými dolary. Zeptal se jich v září a poté opět na konci semestru v prosinci. Studenti, kteří absolvovali úvodní kurz ekonomie, byli méně čestní, než studenti astronomie, přičemž rozdíl zdaleka nebyl zanedbatelný.³¹ Podobně tak při hraní hry věžňovo dilema, byli studenti ekonomie méně nakloněni spolupráci, než studenti jiných předmětů. Tento rozdíl se dále rozšiřoval s vyšším ekonomickým vzděláním studentů ekonomie. V současnosti, kdy v suverénní většině vyspělých států vládne kapitalismus, prosakuje ekonomické myšlení do kultur národů. To má za důsledek nejen pozitivní výsledky – například vyšší finanční gramotnost – ale i negativní – například obhajoba sobectví a egoismu.

Vezměme za příklad onu známou hru věžňovo dilema. Pokud oba dva hráči spolupracují, oba skončí s lepším výsledkem, než když jsou sobečtí. Ale jak se má spolupracující hráč pojistit, že ten druhý ho nepodrazí? To zkoumal Axelrod ve svých simulacích a zjistil, že pokud má hráč A spolupracovat s hráčem B, udělá nejlépe, bude-li se držet strategie zub za zub, oko za oko. To znamená, že začne-li hráč A spolupracovat a druhý se chová sobecky a nespolupracuje, tak se začne sobecky chovat i hráč A a sice do doby, než opustí hráč B svou sobeckou strategii a začne znovu spolupracovat. Teprve poté začne hráč A znovu spolupracovat. Z toho vyplývá pro lidi jedna praktická rada do života: nejlépe udělají, budou-li zpočátku připraveni spolupracovat, ale současně přichystáni se krýt před sobeckým jednáním ostatních.

3.4 Ekonomie štěstí (Happiness economics)

Ekonomie štěstí, neboli Happiness economics studuje blahobyt zemí, přičemž blahobyt definuje kombinací ekonomie a psychologie. Ke sledování zemí využívá šířeji definovaný pojem užitek, než standardní ekonomie. V současnosti je tato větev ekonomické teorie stále ve vývoji, přesto už na sebe dokázala upoutat pozornost. Známé jsou alternativní ukazatele, které z ekonomie štěstí vychází. Ty jsou srovnávány s ukazateli jako HDP či HNP.

³¹ Frank (1996)

Cílem ekonomie štěstí je určit od čeho lidé odvozují blahobyť a poté nasměrovat politiky k tomu, aby usilovali o jeho zvýšení. Již dlouhodobě ekonomická teorie říká, že blahobyť je odvozený od úrovně příjmu. Tak tomu skutečně je, ale jen do úrovně, kdy je příjem schopný zajistit naplnění existenčních a základních potřeb. Poté nárůst příjmu způsobuje již jen klesající mezní blahobyť.

4 Přehled alternativních indikátorů beroucí v úvahu kvalitu života

4.1 Genuine progress indicator (GPI)

Vztah HDP a GPI je podobný, jako je vztah hrubého a čistého zisku firmy, tzn. čistý zisk = hrubý zisk – vynaložené náklady.

Ekonomové hlavního proudu argumentovali proti novým indikátorům i ve filosofických termínech. Měřítka národního pokroku musí být vědecké a normativní. Jakýkoli pokus o hodnocení, jakým způsobem hospodářství ve skutečnosti ovlivňuje lidi, by obsahovalo příliš mnoho předpokladů. Příliš mnoho hodnotových soudů o tom, co mezi ně zařadit a co ne. Lepší je prý zůstat na pevné půdě HDP, které i přes své chyby, získalo image praktické empirické vědy.

Vynechávat sociální a environmentální náklady při ekonomickém výpočtu neumožňuje vyhnout se hodnotovým soudům. Naopak to vytváří obrovské hodnotové soudy, pokud takové skutečnosti, jako rozvod a zločin, ničení zemědělské půdy a celých živočišných druhů a ztráta volného času ve výsledku nic neznamena. HDP všem těmto skutečnostem přiřazuje nulovou hodnotu čili nulový význam.

Konvenční ekonomové vychází z předpokladu, že ekonomie se soustředí na skutečnosti, které jsou měřitelné. Pokud je něco těžko měřitelné, tak se to nepočítá. Je samozřejmé, že asi nikdy nenajdeme způsob, jak přesně přiřadit hodnotu naší rodině a společenskému životu či našim oceánům. To však neznamena, že svou hodnotu nemají! To znamena, že neznáme způsob, jak poznat jejich pravou hodnotu v podobě, která by byla srovnatelná s tržními cenami. Výzva je tedy jasná: začít těmto skutečnostem přiřazovat hodnoty, které jsou více realitě odpovídající, než nulu. To je začátek, jak přestat s naprostým ignorováním skutečností, které jsou důležité jak pro zdraví národního hospodářství, tak také sociální zdraví.

Přiblížení se reálnějším hodnotám sociálních a environmentálních nákladů bude méně deformující a zvrácený, než je současné HDP. Konzervativní odhad například nákladů rozpadu rodiny a zločinu vytvoří realitě bližší obraz ekonomického pokroku než jejich úplné ignorování.

S tímto vším, výše zmíněným, pracuje ukazatel GPI (Genuine Progress Indicator), v České republice překládaným jako Skutečné bohatství národů či jako Ryzí národní důchod. Sám bych ho spíše však přeložil blíže doslovnému překladu, čili například Indikátor skutečného pokroku. Pro přehlednost budu tento indikátor dále v textu pojmenovávat jeho mezinárodní zkratkou GPI.

GPI zahrnuje více jak dvacet aspektů z našeho ekonomického života, které HDP ignoruje. Následující seznam je založený na dostupných údajích a na obecném povědomí o GPI. To vychází z HDP upraveného o faktory (například rozdělení příjmů), přidány byly další proměnné (například cena domácí práce a práce pro společnost) a odebrány jiné (například náklady znečištění). Výsledkem je rozvaha za daný stát, která jasně odlišuje výhody a náklady růstu.

Zde jsou některé z příkladů:

Domácí a dobrovolná ekonomie

Mnohé z činností, které náš život do velké míry ovlivňují ve významu pocitu pohody a dobra, se odehrávají v rodinách a jednotlivých společenstvích. Péče o staré lidi a děti, úklid a opravy, pomoc lidem v sousedství – všechny tyto činnosti jsou z pohledu HDP ignorovány z jediného důvodu – nedocházím při nich k finančním platbám. Pro překonání tohoto problému je třeba ocenit domácí práci alespoň přibližnou cenou, kterou by rodina zaplatila někomu jinému, aby tyto práce vykonal.

Zločiny

Do HDP se započítávají – jinými slovy jedná se o pokrok – náklady, které lidé vynaloží za účelem obrany proti zločinu či opravy škod, které zločin způsobil. Avšak většina lidí by tyto náklady započítávala spíše jako nutnou ochranu proti sociálnímu úpadku a přesně tak to vidí i GPI. Do stejné skupiny patří i další důsledky zločinů - účty z nemocnice, majetkové ztráty a zámky a elektronická zařízení, která lidé kupují za účelem ochrany proti krádeži.

Další defenzivní výdaje

Náklady, jež se týkají ochrany před zločinem, jsou jen jedním druhem nákladů, které jsou vynaloženy za účelem opravit minulé či současné škody. Nejedná se o náklady, které lidi nějak obohacují. Mezi další defenzivní náklady patří peníze určené na opravu po dopravních

nehodách a náklady, jež domácnosti platí za vodní filtry, osvěžovače vzduchu a náklady, které jsou určeny na ochranu fyzického prostředí lidí (např. protihlukové zdi).

Rozdělení důchodu

Růst HDP se nutně nepromítá do toho, že se všem lidem žije nutně lépe. Příkladem jsou osmdesátá léta 20. století ve Spojených státech Amerických, kdy jedno procento domácností zažívalo nárůst příjmu o více jak 60 procent, přičemž spodním 40 procentům domácností příjem klesal. Proto je GPI upraven o množství lidí, kteří mají z růstu skutečně podíl.

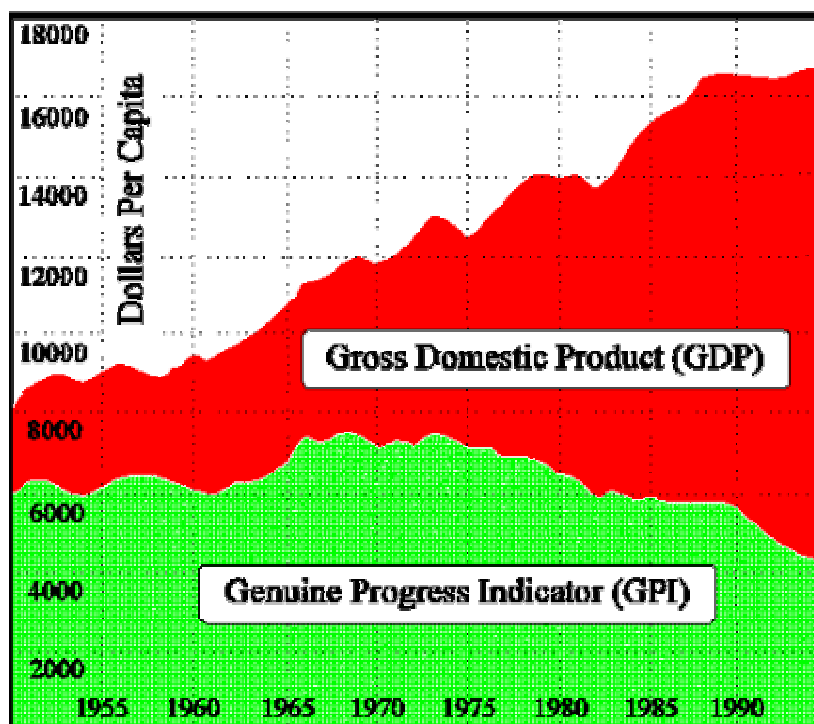
Spotřebovávání surovin a zhoršování životního prostředí

Jakmile stát spotřebovává ropu a jiné suroviny, mělo by se to započítat jako náklady do národních účtů, stejně jako se tomu děje v soukromém sektoru. V současnosti k tomu HDP přistupuje jako k zisku. To je v GPI upraveno. Podobně znečištění vzduchu a vody představuje vyčerpávání přírodních kapacit pro absorbování lidského mrhání. Proto i škody na lidském zdraví, zemědělství a budovách pocházející ze znečištění vody a vzduchu patří mezi náklady.

Ztráta volného času

Pokud musí lidé být zaměstnání v dvou zaměstnáních či přesčas proto, aby finančně vyšli, tak je ve skutečnosti něco špatně. Potom nejsou schopni trávit čas se svými rodinami ať už za jakýmkoli účelem. HDP takovému času přisuzuje nulovou hodnotu. GPI ho ohodnocuje průměrnou hodinovou mzdou.

Když se podíváme na vývoj ve Spojených státech amerických, viz Obrázek 13: GPI vs. GDP ve Spojených státech amerických, uvidíme, že HDP vytrvale roste od padesátých let 20. století a že současní mladí dospělí vstupují do vyspělejšího ekonomického prostředí, než jejich rodiče ve stejném věku. Za toto období se HDP na jednoho Američana více jak zdvojnásobilo. Avšak podíváme-li se na stejné období z perspektivy GPI uvidíme odlišný obrázek: od padesátých let růst do roku 1970 a od té doby postupný pád, který v současnosti čítá přibližně 45%. Tato skutečnost nám vtírá do hlavy myšlenku, že náklady zvýšené ekonomické aktivity – myslíme tím tu současnou – převýšily během let z ní plynoucí výhody.

Obrázek 13: GPI vs. GDP ve Spojených státech amerických³²

Konkrétněji GPI odhaluje, že většina z toho, co v současnosti nazýváme růst HDP je jen součástí jednoho ze tří trendů: náprava chyb a sociální úpadek z minulosti, vypůjčování nákladů z budoucnosti či přesun činností z tradičního světa domácností a společenství do světa peněz.

Do výčtu skutečností, jež vstupují do HDP, a přitom lidem v souvislostech nepřispívají ke spokojenějšímu životu, lze zařadit i další body. Například fenomén návykové spotřeby, za což se považuje utrácení peněz, o kterém sami spotřebitelé říkají, že si přejí, aby tak nečinili. Také sem lze zařadit ničení živočišných druhů, avšak oba poslední body není možné uspokojivě zahrnout jako ztráty v ekonomickém pojetí.

GPI je vytvářeno již několik let a stále není proces u konce. I za svou krátkou existenci však dokázal upoutat pozornost mnohých lidí. Více jak 400 ekonomů a rostoucí číslo vůdčích osobností – například Roberta Eisnera, bývalého prezidenta American Economic Association a Alvina Tofflera, známého futuristy – podporují GPI jako důležitý krok vpřed k novým indikátorům, které jsou nezbytné. Výzkumníci v Německu a Spojeném království usilují o zkopírování GPI pro potřeby svých zemí. Měření hospodářského vývoje je zralé na změnu a je možné, že GPI k této změně výrazně přispěje.

³² Zdroj: http://americanconscience.org/economics_gpi_vs_gdp.html

4.2 Happy Planet Index (HPI)

Happy Planet index (HPI), česky index šťastné planety, je index lidského blahobytu a vlivu na životní prostředí. Byl představen nadací New Economics (NEF) v červnu 2006. Index je navržen tak, aby soupeřil se zavedenými ukazateli vývoje jako HDP či HDI (Human Development Index) tím, že narozdíl od nich bere v úvahu udržitelnost vývoje.

Výhody a nevýhody HPI podle zprávy Evropské komise³³

Výhody

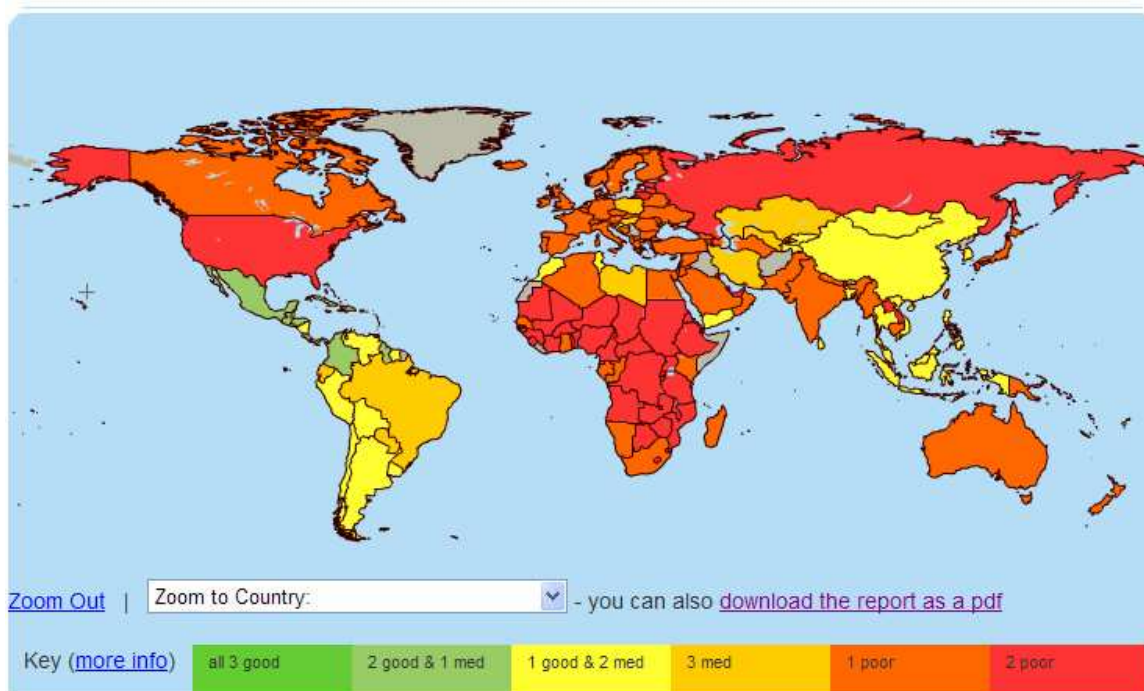
- zkoumá spokojenost s životem a délku života
- kombinuje blahobyt a aspekty životního prostředí
- jednoduchý a snadno pochopitelný způsob výpočtu indexu
- srovnatelnost výsledků
- údaje jsou dostupné na Internetu
- kombinace soft a hard měřítek

Nevýhody

- štěstí a spokojenost s životem jsou velice subjektivní veličiny, na které má vliv kultura a politika
- matoucí název: index není měřítko štěstí, ale spíše měřítko environmentální hospodárnosti podporovat blahobyt v zemi

³³ Goossens Y, et al. (2007). <http://www.beyond-gdp.eu/download/bgdp-bp-bepa.pdf>

A map of the world colour-coded by HPI

Obrázek 14: Happy Planet Index ve světě³⁴

tabulka 13: Žebříček zemí podle HPI ukazuje žebříček světových zemí podle indexu Happy Planet Index. Srovnáme-li první místa s ostatními indexy uvidíme, že se na prvních deseti místech objevují země, které s současným světovým hospodářství nehrají tak velkou roli. Myslím si, že to je důsledek myšlenky, s kterou je HPI vytvořen – zkoumat hospodárnost ekonomického rozvoje.

Je téměř jisté, že neobjevují-li se na prvních místech země, které mají významné slovo v současném světě, je index odkázán do role alternativy minimálně ještě na hodně dlouho.

³⁴ <http://www.happyplanetindex.org/map.htm>

tabulka 13: Žebříček zemí podle HPI³⁵

International Ranking

Rank	Country	HPI
1	 Vanuatu	68.21
2	 Colombia	67.24
3	 Costa Rica	66.00
4	 Dominica	64.55
5	 Panama	63.54
6	 Cuba	61.86
7	 Honduras	61.75
8	 Guatemala	61.69
9	 El Salvador	61.66
10	 Saint Vincent and the Grenadines	61.37
11	 Saint Lucia	61.31
12	 Vietnam	61.23
13	 Bhutan	61.08
14	 Samoa	60.98
15	 Sri Lanka	60.31

4.3 Happy Life Years

Happy Life Years by šlo přeložit jako šťastné roky života. Jedná se o koncept holandského sociologa Ruuta Veenhova propojující podle následujícího vzorce

$$\text{Happy Life Years} = (\text{Spokojenost s životem} \times \text{Očekávaná délka života}) / 10$$

jak data založená na subjektivnosti, spokojenost s životem na škále od 0 do 10, tak data založená na objektivnosti, očekávaná délka života.

tabulka 14: Happy Life Years ukazuje jednoduché srovnání HDP per capita a Happy Life Years. Happy Life Years se stal součástí Happy Planet Index.

³⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Happy_Planet_Index

tabulka 14: Happy Life Years³⁶

country	GDP per capita (US\$)	UN Human Development Index rank	Happy Life Years	average life satisfaction from 1 (low) to 10 (high)
Bhutan	1,969	134	N/A	N/A
Canada	29,480	4	60.0	7.63
China	4,580	94	46.7	6.50
France	26,920	16	50.8	6.51
India	2,670	127	38.7	6.24
Japan	26,940	9	50.3	6.25
Mexico	8,970	53	52.3	7.28
Netherlands	29,100	5	59.3	7.62
Nigeria	860	151	32.7	6.41
Norway	36,600	1	57.8	7.41
Russia	8,230	57	28.9	4.37
South Africa	10,070	119	30.8	5.44
United States	35,750	8	56.9	7.43

4.4 Gross National Happiness (GNH)

Gross National Happiness lze přeložit jako hrubé národní štěstí. Již z názvu vyplývá, že se snaží alternovat HNP, a sice celistvějším a psychologickým přístupem. GNH byl vytvořen bhutánským králem Jigme Singye Wangchuck v roce 1972 jako odpověď na kritiku, že bhutánská ekonomika roste příliš pomalu. Král chtěl vytvořit hospodářství, které by více odpovídalo bhutánské kultuře založené na buddhistických hodnotách. GNP slouží pro pětileté plány bhutánského hospodářství.

GNP vychází z myšlenky, že opravdový rozvoj lidské společnosti je možný, pokud dochází jak k materiálnímu rozvoji, tak duchovnímu. Oba druhy rozvoje se pak navzájem doplňují. GNP má čtyři pilíře: podpora spravedlivého a udržitelného socioekonomického rozvoje, zachování a podpora kulturních hodnot, ochrana životního prostředí a ustanovení dobré vlády.

³⁶ American Scientist November-December 2004, The New Wealth of Nations

V roce 2006 byla Medem Yonesem, prezidentem International Institute of Management, představena druhá generace GNH. Je založená na socioekonomické metrice, která sleduje sedm oblastí rozvoje:

Ekonomický: určen přímým výzkumem a statistickým měřením ekonomických veličin jako spotřebitelské úvěry, podíl průměrného příjmu a spotřebitelských cen a rozdělení příjmu ve společnosti.

Environmentální: určen přímým výzkumem a statistickým měřením environmentálních veličin jako znečištění, hluk a doprava.

Zdravotní: určen statistickým měřením zdravotního stavu, například vážných chorob.

Duševní: určen přímým výzkumem a statistickým měřením duševního zdraví, například spotřeba antidepresiv a vývoj počtu psychiatrických pacientů

Pracovní: určen přímým výzkumem a statistickým měřením veličin souvisejících se zaměstnáním jako počet nezaměstnaných, fluktuace pracovníků, stížnosti na pracovišti a soudní procesy.

Sociální: určen přímým výzkumem a statistickým měřením sociálních veličin jako diskriminace, bezpečnost, rozvodovost, domácí násilí, soudní procesy rodinných příslušníků, úroveň kriminality

Politický: určen přímým výzkumem a statistickým měřením politických veličin jako kvalita lokální demokracie, svoboda jednotlivce a zahraniční konflikty.

Těchto sedm oblastí rozvoje je zkoumáno skrze první mezinárodní GNH výzkum na webové adrese <http://www.iim-edu.org/polls/grossnationalhappinessurvey.htm>

4.5 Další měřítko blahobytu

Mezi další měřítko blahobytu, která jsou dlouhodobě sledovaná, patří deprese, alkoholismus a kriminalita.

Průzkumy hovoří pro to, že od Druhé světové války vzrostl počet lidí, kteří byli klinicky diagnostikováni s depresí. Tím není myšlené období trápení, které občas každý zažijeme. Je tím myšlená jasně psychiatrií definovaný stav, při kterém nejsou jedinci schopni žít svůj normální život a své sociální role po dobu několika týdnů. Průzkumy mapující rozšíření depresí byly založené na individuálních rozhovorech, při kterých lidé povídali o svých zkušenostech, a ty byly poté diagnostikovány specialisty v organizaci, která výzkum prováděla. Ve spojených státech amerických přibližně 14 procent lidí ve věku 35 let zažilo depresi. Mnozí z těch, co ji nezažili pouze jednou.

V roce 1950 však pouze 2 procenta lidí, ve věku 35 let zažilo depresi. Vývoj je zřejmý: i když dochází k růstu příjmu na osobu a k poklesu chudoby, množství lidí mající zkušenosti s depresí neklesá, naopak roste.

Dalším měřítkem blahobytu může být důsledek extrémního stav zoufalství – sebevražda. Počet sebevražd představuje v typické zemi přibližně 1 procento příčin smrti. Během druhé poloviny 20. století vzrostl počet sebevražd ve většině vyspělých zemí – s výjimkou Spojených států amerických, Spojeného království, Švédska a Švýcarska.

Reprezentativním měřítkem může být také alkoholová závislost. V první čtvrtině 20. století klesala v mnoha zemích spotřeba alkoholu, zatímco docházelo k ekonomickému růstu. Spotřeba alkoholu pak v druhém čtvrtstoletí stagnovala a poté stoupala ve všech zemích, kromě Francie. Ve Spojených státech amerických čtvrtina mladých mužů bílé pleti zažila problémy s alkoholem. Pro srovnání: to samé řeklo 15 procent lidí, kterým bylo přes 65 let. Jedním z důsledků nadměrné spotřeby alkoholu je cirhóza jater. Počet smrtí způsobených cirhózou jater od roku 1950 ve všech zemích, kromě Francie, roste.

Co se týče kriminality, je to podobný příběh jako předchozí. Ve většině vyspělých zemí před Prvou světovou válkou klesla kriminalita, navzdory ekonomickému růstu. Během válek stagnovala a lidé si mysleli, že bude-li dosažena vysoká míra zaměstnanosti, bude kriminalita dále klesat. Co se však stalo? Opak. Kromě Japonska se kriminalita zvýšila v letech 1950 až 1980 na přibližně pětinasobek. Ve Spojeném království byla z trestného činu usvědčena třetina mužů před dosažením třiceti let věku.

Dějí-li se výše popsané jevy, je zřejmé, že míra štěstí ve společnosti navzdory ekonomickému růstu, stagnuje či klesá přitom neroste.

5 Rozšíření povědomí alternativních ukazatelů založených na štěstí

5.1 Proč potřebujeme alternativní ukazatele HDP?

Protože svět se od vzniku HDP změnil. Jak jsem psal v první kapitole, HDP vznikl za jedinečné historické situace. Bylo to období po velké hospodářské krizi, kdy nikdo nevěděl, co se s ekonomikou opravdu stalo. HDP vznikl s cílem to zjistit a být nástrojem k nápravě. Příjem lidí ve společnosti byl relativně nižší, než je tomu dne a proto byl blíže naplňování základních potřeb lidí. V prvním desetiletí po vzniku konceptu HDP, došlo k Druhé světové válce a to ovlivnilo tento ukazatel k materiálnímu pojetí blahobytu. Nezabránil tomu ani fakt, že proti použití HDP jako ukazatele blahobytu protestoval i jeho myšlenkový otec Simon Kuznets.

Současnost je však jiná. Již neřešíme stav, že bychom nevěděli, jak se vyvíjí hospodářství. Místo toho máme nové problémy. Těmi jsou například velká spotřeba surovin a z toho pramenící nárůst jejich cen, ničení životního prostředí ve jménu ekonomického rozvoje, zdražování základních potravinových komodit, nedařící se boj proti chudobě, postkapitalistická společnost, kdy nastupující autoritářské režimy (Čína, Rusko) začínají svou kulturou narušovat homogenitu kapitalismu ve světě. Kvůli těmto všem výše vyjmenovaným současným trendům, a to jsem zdaleka nevyjmenoval všechny, je třeba se dívat na vývoj společnosti jiným, než materiálním úhlem pohledu.

5.2 Co je vyčítáno alternativním ukazatelům?

- malá dostupnost dat

Skutečnost, že alternativní ukazatele nejsou počítány v tolika zemích světa a s takovou frekvencí, jako HDP bych snad ani jako slabou stránku nevyčítal. Přesto mnoho standardních ekonomů uvádí tento důvod, proč ani nezačít diskusi o alternativách HDP. Je to však výmluva. Jak to bylo s HDP? Trvalo minimálně deset let, než se ve Spojených státech amerických znormovala metrika výpočtu HDP a i poté v následujících desetiletích byla mnohokrát měněna. Zlobit se proto na alternativní ukazatele, že nejsou tak rozšířené, se prostě nemůžeme.

- subjektivnost a ovlivnitelnost soft veličin

Další argument je skutečnost, že některé alternativní ukazatele pracují se soft veličinami, které jsou subjektivní a prý i ovlivnitelné, čili zneužitelné. HDP je postaveno na hard veličinách, které jsou jasně vyjádřitelné v penězích. Z toho pramení jak jeho silná stránka, tak jeho slabina. Umí sice velice dobře popsat hospodářství, jež se týká finančních toků, ale je to pouze výsek reality. Je to jako kdybychom dokázali koukat ostře a všechno viděli zřetelně, ale současně nemohli hýbat krkem a nevěděli, co se děje za našimi zády. HDP také „umí nakrmit naše žaludky“, poté nás však už neumí zabavit. Tím narážím na skutečnost, že spokojenost lidí opravdu s rostoucím příjmem roste, ale jen do okamžiku, kdy se naplní základní potřeby. Poté, jak píší v třetí kapitole, je vztah mezi růstem příjmu a štěstím lidí nezávislý.

Myslím si, že je třeba si uvědomit, že ekonomie je na pomezí společenských a přírodních věd. Argumentace, že co není vyjádřitelné jasně a objektivně čísly, není pro potřeby ekonomie použitelné, mi přijde zcestná. Ekonomie není jen matematika.

Současně je třeba si dát pozor na nebezpečí subjektivních veličin. Myslím si, že je třeba ještě v této oblasti dále zkoumat a poté vytvořit mezinárodně uznávanou metodiku výpočtu i subjektivních údajů. Pracovat s nimi, jen zamezit jejich rozdílnému chápání.

5.3 Spouštěcí okamžik

Spouštěcí událostí se může stát cokoli, co vyvolá výrazný úbytek pochybovačů nad současným či budoucím vývojem společnosti. Může přijít kdykoli. Spouštěcí událostí může být například uvědomění si skutečných limitů dalšího materiálního rozvoje nebo krize současného hospodářského a finančního systému či přírodní katastrofa. Tato událost přijde s téměř jistotou v okamžiku, kdy se něco dařit nebude. Stejně jako HDP neupoutalo pozornost politiků ve dvacátých letech 20. století, čili v době, kdy se hospodářsky dařilo a lidé měli více prostředků. HDP upoutalo pozornost až v okamžiku, kdy se snažili pochopit hloubku a dopady krize.

Vážnost současné situace si uvědomuje například i Evropská komise, pod jejíž hlavičkou dokonce v Bruselu v listopadu 2007 proběhla konference s názvem Beyond GDP (<http://www.beyond-gdp.eu/>)

5.4 Politická podpora alternativním ukazatelům vycházejícím ze zkoumání štěstí ve společnosti

Faktory ovlivňující politická rozhodnutí jsem nastínil zjednodušený model faktorů a subjektů ovlivňujících politická rozhodnutí. Tímto modelem jsem chtěl sdělit své následující myšlenky.

Myslím si, že o odbornosti skupiny ekonomové / zájmové skupiny není třeba pochybovat. Jedná se v naprosté většině případů o profesionály, kteří vědí, co chtějí a vědí, jak své zájmy prosadit. Co je však třeba zmínit, je odbornost médií a jejich schopnost ekonomická témata vysvětlit veřejnosti. Existují ekonomicky odborná média, která však zatím nejsou s to oslovit širší veřejnost. Důvod je jednoduchý. Veřejnost jim totiž nerozumí. Za předpokladu toho, že politici usilují o blaho veřejnosti, stojí proti ideálnímu stavu, kdy politická rozhodnutí opravdu reagují na současný stav hospodářství tak, aby cílový stav vyhovoval veřejnosti, tři faktory:

1. odborná ekonomická neznalost veřejnosti
2. lobbistické skupiny, které svými vlivy na politiky převáží tlaky vyvolané veřejností
3. národní účetnictví, které bude popisovat skutečnou ekonomickou situaci lidí

Odborná ekonomická neznalost veřejnosti se dá zlepšit vzděláváním mladých lidí na školách a veřejnými kampaněmi. Když mohly kampaně probíhat kvůli vstupu do Evropské unie či kvůli radaru v Brdech, proč by nemohly i kvůli něčemu, co lidi opravdu zajímá – měřítku, které bude reálně popisovat skutečnost, jak se jim daří a jak se daří společnosti.

Aby lobbistické skupiny svým významem nepřevážily význam veřejnosti na politiky, je třeba mít vyspělou politickou kulturu. To například v české republice naprosto chybí. Celkově je ve světě pozorovatelný trend oslabování vlád na úkor soukromého sektoru, který je živnou půdou pro lobbistické skupiny.

O potřebě národního účetnictví, které bude popisovat skutečnou ekonomickou situaci lidí snad po předchozích kapitolách ani není potřeba psát. Je tu hospodářství pro ekonomy a statistiky, nebo pro lidi?

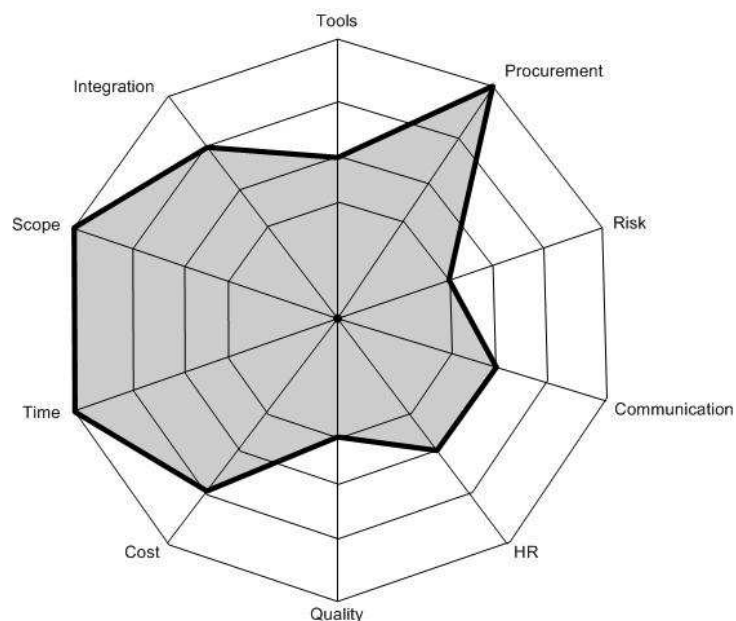
5.5 Vlastnosti alternativního ukazatele budoucnosti, založeného na konceptu štěstí

Je třeba najít ukazatel, případně soustavu ukazatelů, která bude schopna říci, stejně jako HDP v třicátých letech 20. století, co se opravdu děje. Důvodem, proč se alespoň jeden z alternativních ukazatelů nedostal na úroveň HDP je skutečnost, že o Velké hospodářské krizi snad ani nikdo pochybovat nemohl. O tom, že současný vývoj spěje k nebezpečné budoucnosti, stále ještě mnozí pochybují.

Již nestačí sledovat pouze materiální růst hospodářství, ale komplexnější ekonomický ukazatel beroucí v úvahu náklady ekonomického rozvoje, je třeba sledovat také subjektivní spokojenost lidí (například pomocí štěstí ve společnosti), sociální prostředí (například úroveň vzdělanosti, zdravotní stav společnosti) či dodržování lidských práv podle mezinárodně uznávaných smluv – například Listina základních práv a svobod.

Výhodou HDP je fakt, že se jedná o jedno číslo. Toto číslo je pak snadno komentovatelné v médiích, dokonce mu rozumí i politici a dokáží ho komunikovat směrem k veřejnosti, která chápe základní fakt: roste či klesá? Přitom už však běžný občan nerozumí tomu, co se vlastně za tím číslem schovává, jen mu je předsouváno, že vzroste-li, bude se mít lépe.

Má-li být alternativní ukazatel opravdu komplexní, je téměř jisté, že jedno číslo už stačit nebude. S tím se bohužel váže i horší srozumitelnost pro veřejnost. Jediné, co mě zde napadá, je myšlenka, o které se píše na začátcích některých učebnic ekonomické teorie. A sice fakt, že graf, či obrázek, dokáže popsat situaci srozumitelněji, než když tuto situaci rozepíšeme do slov a čísel. Proto navrhuji, aby se těžká srozumitelnost komplexního alternativního ukazatele alespoň částečně zmírnila grafickým znázorněním. Napadá mě například spider graf – ukázka viz Obrázek 15: Ukázka spider grafu.

Obrázek 15: Ukázka spider grafu

Tento druh grafu umožňuje sledovat více komponent, z kterého se skládá souhrnná veličina. Je z něj patrný vývoj a současně je i použitelný pro srovnávání.

Další žádoucí vlastností je index, který nebude založen pouze na průtokových veličinách. Podobně, jako se rodiny nepovažují za bohaté, když jim rukama za měsíc projde velké množství peněz, tak je podle mne chybné i takto vnímat bohatství země. Rodiny jsou bohaté v okamžiku, kdy mají na svých účtech úspory, mají minimálně dluhů a nemusí mít strach z budoucího vývoje.

V zemi je podle mne blahobyt ve chvíli, kdy v ní žijí bohatí a šťastní lidé. Země, kde se nemusí bránit enormními defenzivními výdaji před ostatními a kde je dodržován soulad s přírodou a lidská práva.

5.6 Srovnání

Následující tabulka 15: Počet odkazů na Google.com sleduje jednoduchou myšlenku. A sice, že čím je dané slovní spojení, zde celý název indexu, známější, tím více je na něj odkazů na Internetu. Jak jsem již psal v Vznik (v souvislostech), zadáme-li zkratku anglické zkratku hrubého domácího produktu, dostaneme dokonce 37,2 milionu odkazů. To jasně popisuje význam tohoto ukazatele v dnešním světě. Z alternativních ukazatelů vyšel nejlépe Gross National Happiness. To připisuji faktu, že vznikl již v sedmdesátých letech a tudíž měl dlouhou dobu na získání povědomí. Dokonce do takové míry, že se vytváří jeho druhá generace. Happy Life Years, koncept holandského

sociologa Venhoveena má jen 527 odkazů. Důvodem je asi skutečnost, že tento akademik stále ještě svůj koncept dále rozvíjí. V Evropské unii si už získal ohlas.

tabulka 15: Počet odkazů na Google.com

Přesné slovní spojení	Počet odkazů pomocí Google
"Genuine Progress Indicator"	27 000
"Gross Domestic Product"	4 380 000
"Happy Life Years"	527
"Happy Planet Index"	50 400
"Gross National Happiness"	114 000

V tabulka 16: Srovnání pořadí podle různých indexů jsem se pokusil nastínit myšlenku, že podle rozdílných indexů může vyjít pořadí zemí různě. Například na případu Spojených Arabských Emirátů je pozorovatelný fakt, že podle HDP patří tato země mezi jedny z nejvyspělejších a podle Indexu spokojenosti s životem (který je jedním z komponent Happy planet index) patří také vysoko. Avšak podíváme-li se na výsledek podle celkového Happy planet index, který zkoumá environmentální náklady ekonomického rozvoje, zjistíme, že jsou na tom Spojené Arabské Emiráty celkem špatně. Z médií víme, že v této zemi se budují podobné projekty, jako umělé lyžařské sjezdovky v nákupním centru, či umělá souostroví ve tvaru palm či mapy světa.

tabulka 16: Srovnání pořadí podle různých indexů

	Česká republika 	Slovensko 	USA 	Německo 	Čína 	S.A.E.
Satisfaction with Life Index	77 / 178	129 / 178	23 / 178	35 / 178	82 / 178	22 / 178
Happy Planet Index	128 / 178	132 / 178	150 / 178	81 / 178	31 / 178	154 / 178
HDP per capita (nominální)	36 / 179	42 / 179	11 / 179	19 / 179	105 / 179	16 / 179
HDP per capita (PPP)	36 / 179	41 / 179	8 / 179	23 / 179	99 / 179	17 / 179

6 Závěr

V úvodu jsem si stanovil otázky, zda má smysl počítat alternativní ukazatele na základě štěstí. Doufám, že jsem čtenáři v předchozím textu jasně prezentoval své názory. Myslím si, že to smysl má. Nejen to. Je to naprosto nutné, chtějí-li naše společenství pokračovat v dalším rozvoji, nejlépe postmateriálním, o kterém píše i Keynes³⁷. Nic jiného lidstvu asi ani nezbude. Postmateriální rozvoj je ale také možný až za předpokladu nasycení základních potřeb lidí.

Druhou otázku, kterou jsem si stanovil, bylo, zda už dozrála doba na implementaci alternativního ukazatele založeného na úrovni štěstí ve společnosti. Myslím si, že průzkum na toto téma ještě stále probíhá a ještě nedozrál do stavu, že by se mohl alternativní ukazatel položit, co se týče významu, vedle HDP. Není si však proč zoufat. HDP taky musel urazit delší cestu, než byl všeobecně přijat a to i za podpory vlády Spojených států amerických, která reagovala na hospodářskou krizi, o které i po 80 letech čteme v novinách a která vyvolala vzestup nacismu k moci. Doufám, že spouštěcí událostí pro širší implementaci alternativního ukazatele beroucího v úvahu štěstí nebude tak závažná jako Velká hospodářská krize. Je to však pouze mé přání, budoucnost ukáže.

Nemyslím si, že je možné najít takový ukazatel, že si všichni řeknou, vykašleme se na HDP. Reálnější je ukazatel či soustava ukazatelů, které budou realitu popisovat komplexněji. Dovolte mi, abych použil přirovnání dříve v textu, abychom viděli nejen ostře, ale mohli ohnout i krkem a vidět, co se nám děje za zády.

Za komplexnější popis reality považuji popis, který se bude skládat z více pilířů. Nejlépe těchto:

- ekonomický rozvoj
- sociální rozvoj
- rozvoj spokojené společnosti
- životní prostředí

Ekonomický rozvoj bude podle mne nejlépe popisovat ukazatel podobný GPI. Ten vychází z HDP, avšak odpočítává náklady růstu.

³⁷ Keynes (1933)

Sociální rozvoj bych sledoval ukazatelem, který se bude skládat z podobných údajů jako je rozvodovost, míra nezaměstnanosti, míra vzdělanosti, počet dětí na ženu, úroveň lékařské péče, a podobně.

Rozvoj spokojené společnosti bych sledoval podobnými metodikami, jako to v současnosti dělá například Kahneman. Ptát se lidí, jak se cítí a poté se jich dopodrobna zeptat na jejich život. Z toho složit prvky, které ovlivňují štěstí lidí a ty dlouhodobě sledovat a ovlivnit podle nich další výpočty.

Životní prostředí je v současnosti ve společnosti dosti aktuální téma. Necítím se v něm s vědomostmi nejsilněji, proto nic konkrétního navrhopvat nebudu, to radši přenechám odborníkům na otázku životního prostředí. Určitě by však tento ukazatel měl sledovat kvalitu a kvantitu úrovně životního prostředí v zemi, tak, aby z toho bylo jasně patrné, zda ekonomický rozvoj nepokračuje na výrazný úkor životnímu prostředí.

Literatura

CLARK, A. and OSWALD, A. (1986) 'Satisfaction and comparison income', Journal of Public Economics, 61, 359-81.

ESTY, Amos. American Scientist November-December 2004, The New Wealth of Nations

FRANK, R.H., GILOVICH, T. and REGAN, D.T. (1996) 'Do economists make bad citizens?', Journal of Economic Perspectives, 10 (1): 187-192.

GLAESER, E.L. and DiPASQUALE, D. (1999) 'Incentives and social capital: are homeowners better citizens?', Journal of Urban Economics, vol.45 (2): 354-384.

HALPERN, D. (2001) 'Moral values, social trust and inequality', British Journal of Criminology, 41: 236-251.

HRONOVÁ, Stanislava, HINDLS, Richard. *Národní účetnictví koncept a analýzy*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck. 2000. ISBN 80-7179-235-7

KADEŘÁBKOVÁ, Anna, ŽDÁREK, Václav. *Makroekonomická analýza*. 1. vyd. Praha : Vysoká škola ekonomie a managementu. 2006. ISBN 80-86730-05-0

KENRICK, D.T. MONTELLO, D.R., GUTIERRES, S.E., and TROST, M.R. (1993) 'Effects of physical attractiveness on affect and perceptual judgments: When social comparison overrides social reinforcement', Personality and Social Psychology Bulletin, 19, 195-199.

KENRICK, D.T. et al (1989) 'Influence of popular erotica on judgments of strangers and mates' Journal of Experimental Social Psychology, 25, 159-67.

KEYNES, J.M.: *Economic Possibilities for Our Grandchildren*. Essays in Persuasion. Macmillan. London 1933

KUZNETS, SIMON (1934). "National Income, 1929-1932". 73rd US Congress, 2d session, Senate document no. 124, str. 7

KUZNETS, SIMON. (1962)"How To Judge Quality". The New Republic

MISHAN, Ezra J. *Spor o ekonomický růst*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství. 1994. ISBN 80-901424-3-5

SAMUELSON, Paul A., NORDHAUS, William D. *Ekonomie*. 2. vyd. Praha : Nakladatelství Svoboda. 1995. ISBN 80-205-0494-X

SOLNICK, S.J. and HEMENWAY, D. (1998) 'Is more always better? A survey on positional concerns', Journal of Economic Behaviour and Organisation, 37, pp.373-383.

SMITH, D.J. (1995) 'Living conditions in the twentieth century', in Rutter, M. and Smith, D.J. (eds) *Psychological Disorders in Young People*, London: John Wiley.

Internetové zdroje:

vše z května 2008

„GDP: One of the Great Inventions of the 20th Century.“ Landefeld, J. Steven. 2000.

http://www.bea.gov/scb/account_articles/general/0100od/maintext.htm

"Gross Domestic Product (GDP)." Encyclopedia of Business and Finance. Ed. Allison McClintic Marion. Gale Group, Inc., 2001. eNotes.com. 2006. [http://www.enotes.com/business-finance-](http://www.enotes.com/business-finance-encyclopedia/)

[encyclopedia/](http://www.enotes.com/business-finance-encyclopedia/)

[gross-domestic-product-gdp](http://www.enotes.com/business-finance-encyclopedia/gross-domestic-product-gdp)

„If the GDP is Up, Why is America Down?“ Clifford Cobb, Ted Halstead, and Jonathan Rowe. October 1995.

<http://www.theatlantic.com/politics/ecbig/gdp.htm>

„National Income, 1929-1932.“ Simon Kuznets 1934. <http://www.nber.org/chapters/c2258.pdf>

“Moral Mathematics vs. Momentous Miscalculations: In Search of a Coherent Measure of Human Well-Being.” SILVA, Romesh. *Statistique, Développement et Droits de l’Homme*. 2000

http://www.portal-stat.admin.ch/iaos2000/silva_final_paper.doc

„Beyond GDP.“ Marcel Canoy and Frédéric Lerais. Overview paper for the Beyond GDP conference. 2007. Bureau of European Policy Advisers (BEPA) European Commission.

<http://www.beyond-gdp.eu/download/bgdp-bp-bepa.pdf>

Lord Richard Layard. Lionel Robbins Memorial Lectures delivered at LSE on 3rd, 4th and 5th March 2003: **Happiness: Has Social Science A Clue?**

<http://cep.lse.ac.uk/events/lectures/layard/RL030303.pdf>

<http://cep.lse.ac.uk/events/lectures/layard/RL040303.pdf>

<http://cep.lse.ac.uk/events/lectures/layard/RL050303.pdf>

„What’s wrong with the GDP?“ http://americanconscience.org/economics_gpi_vs_gdp.html

„A map of the world colour-coded by HPI.“ The new economics foundation. 2006.

<http://www.happyplanetindex.org/map.htm>

Ecyklopedie Wikipedia www.wikipedia.org

Simon Kuznets http://en.wikipedia.org/wiki/Simon_Kuznets

Richard Layard http://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Layard

Happiness economics http://en.wikipedia.org/wiki/Happiness_economics

Gross national happiness http://en.wikipedia.org/wiki/Gross_national_happiness

Happiness <http://en.wikipedia.org/wiki/Happiness>

Satisfaction with Life Index http://en.wikipedia.org/wiki/Satisfaction_with_Life_Index

Happy Life Years http://en.wikipedia.org/wiki/Happy_Life_Years

Quality of life http://en.wikipedia.org/wiki/Quality_of_life

Genuine Progress Indicator http://en.wikipedia.org/wiki/Genuine_Progress_Indicator

Happy Planet Index http://en.wikipedia.org/wiki/Happy_Planet_Index

Nominální HDP per capita světová mapa na základě údajů MMF

http://en.wikipedia.org/wiki/Image:GDP_nominal_per_capita_world_map_IMF_2007.PNG

HDP (PPP) per capita světová mapa na základě údajů MMF

http://en.wikipedia.org/wiki/Image:GDP_PPP_per_capita_IMF.png

HDP per capita světová mapa na základě údajů [CIA World Factbook](#)

http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Average_GDP_PPP_per_capita.svg